

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Profesionālā bakalaura studiju programma

„Sākumizglītības skolotājs”

Emocionālās vardarbības prevencija un novēršana 4. klasē

Bakalaura darbs

Darba vadītāja:

Dr. paed.

_____
Akadēmiskais amats

Dr. Asoc.prof.

_____
Zinātniskais/akadēmiskais
grāds

Dita Nīmante

_____
Vārds, uzvārds

_____
paraksts

KULDĪGA 2023

Anotācija

Bakalaura darba “ Emocionālās vardarbības prevencija un novēršana 4.klasē” autore ir Līga Petrauska. Darba mērķis ir izpētīt emocionālās vardarbības prevencijas un novēršanas iespējas 4.klasē, izstrādāt plānu un to pielietot.

Pirmajā nodaļā tika analizēta emocionālās vardarbības vispārīgs raksturojums, pētītas pedagoģiskā procesa īpatnībās sākumskolā.

Otrajā nodaļā tika analizēta, salīdzināta literatūra par emocionālo vardarbību, kā to novērt.

Trešajā nodaļā tika vērota 4. klases skolēnu emocionālā vardarbība stundās, starpbrīžos. Tika izsniegtas anketas skolēniem, intervēta sociālā pedagoģe un 4.klases audzinātāja.

Darbs sastāv 3 nodaļās, apjoms ir 39 lappuses. Iekļautai ir 2 attēli, 3 pielikumi uz 6 lapām.

Atslēgas vārdi: emocionālā vardarbība, vardarbības izpausmes, iebiedēšana, mobings, prevencija.

Annotation

The author of the bachelor thesis “Prevention of emotional violence and solution in the 4th grade” is Līga Petrauska. The aim of the work is to investigate the possibilities of prevention and prevention of emotional violence in the 4th grade, to develop a plan and to apply it.

In the first chapter, the general characteristics of emotional violence were analyzed, studied in the peculiarities of the pedagogical process in primary school.

The second chapter analyzed and compared the literature on emotional violence, how to prevent it.

In the third chapter, the emotional violence of 4th grade students was observed during lessons, during breaks. Questionnaires were handed out to students, a social pedagogue and a 4th grade teacher were interviewed.

The work consists of 3 chapters, the volume is 39 pages. Includes 2 images, 3 attachments on 6 pages.

Keywords: emotional violence, manifestations of violence, bullying, mobbing, prevention.

Saturs

Ievads.....	5
1. Emocionālā vardarbība.....	7
1.1. Vardarbības definīcija.....	7
1.2. Emocionālā vardarbība, tās apakšveidi	9
2. Emocionālās vardarbības novēršana.....	15
3. Pētījums par skolēnu emocionālās vardarbības novēršanas iespējām skolā.....	26
3.1. Pētījuma bāzes apraksts	27
3.2. Pētījuma metožu izvēles pamatojums un norises apraksts.	28
3.3. Iegūti pētījuma rezultāta apkopojums.....	29
3.3.1. 4. klases skolēnu novērojums	29
3.3.2. 4. klases skolēnu anketu analīze	30
3.3.3. 4.klases audzinātājas un sociālā pedagoga interviju analīze	32
3.3.4. Pedagoģiskie izmēģinājumi.....	33
Secinājumi	35
Priekšlikumi.....	36
Izmantotā literatūra un avoti.....	37
Pielikumi.....	40

Ievads

Tēma "Emocionālās vardarbības prevencija un novēršana 4. klasē" ir būtiska no zinātniskās, sociālās un praktiskās perspektīvas. Emocionālā vardarbība var būt ļoti kaitīga un atstumjoša pieredze bērniem, un tās ietekme var izjusties ne tikai emocionāli, bet arī sociāli un psiholoģiski. Tāpēc šī tēma ir ļoti svarīga šādā vecuma grupai, proti, 4. klašu skolēniem. Emocionālā vardarbība un vardarbības izpausmes, piemēram, izsmiešana, draudoši vārdi, apvainošana utt., var radīt dziļas rētas bērnu emocionālajā attīstībā un attiecībās ar viņu vienaudžiem. Šādas pieredzes var ietekmēt bērnu pašcieņu un veicināt sociālās atstumšanas izjūtu, kas var izraisīt ilgtermiņa sekas gan individuāli, gan sabiedrībā kopumā. Pētījumi par emocionālās vardarbības ietekmi uz bērnu psiholoģisko veselību un attīstību turpina attīstīties. Tā kā 4. klase ir svarīgs posms bērna attīstībā, šajā vecuma grupā notiekošās emocionālās vardarbības sekas ir īpaši svarīgi izprast. Tas var palīdzēt veikt pētījumus un izstrādāt praktiskus risinājumus šīs problēmas novēršanai. Skolās, vecākiem un skolotājiem ir jāsaprot, kā novērst emocionālo vardarbību 4. klašu skolēniem un kā veicināt veselīgas attiecības. Šāda izglītība var palīdzēt bērniem apgūt sociālās prasmes un veidot emocionālo pieredzi, tādējādi samazinot emocionālās vardarbības risku un tās sekas. Tātad, tēma "Emocionālās vardarbības prevencija un novēršana 4. klasē" ir gan zinātniski interesanta, gan sociāli svarīga, piedāvājot iespēju izstrādāt un ieviest praktiskus risinājumus, lai uzlabotu bērnu labklājību un veicinātu veselīgas attiecības skolā un ģimenē.

Jautājumu par emocionālo vardarbību ir pētījuši tādi autori kā Fayaz I. (2019) Child Abuse: Effects and Preventive Measures; J.Allen J. , A.Anderson C. (2017) Aggression and Violence:Definitions and Distinctions; Melzak S. (2023) A consideration of possible responses to emotional abuse of children by adults. Truants from Life: Theory and Therapy., kuru darbus savā bakalaura darbā ir izmantojis arī darba autors.

Temats: Emocionālās vardarbības prevencija un novēršana 4.klasē.

Pētījuma objekts: Pedagoģiskais process sākumskolā.

Pētījuma priekšmets: Emocionālās vardarbības prevencija un novēršana.

Pētījuma mērķis: Pētīt emocionālās vardarbības prevencijas un novēršanas iespējas 4.klasē.

Pētījuma jautājums: Kā preventīvi nodrošināt, lai netiktu pieļauta emocionālā vardarbība sākumskolā, 4. klasē?

Uzdevumi:

- Analizēt teorētisko literatūru par emocionālo vardarbību un pedagoģiskām iespējām to preventīvi nepieļaut un novērst;
- Izdarīt teorētiskos secinājumus;
- Īstenot empīrisko pētījumu par emocionālās vardarbības prevenciju sākumskolā;
- Izdarīt secinājumus un rekomendācijas emocionālo vardarbības prevencijai un novēršanai jaunākajā skolas vecumā.

Pētījuma metodes:

- analizēt teorētisko literatūru par emocionālo vardarbību.
- klašu pedagoģiskais novērojums.
- 4.klases skolēnu aptauja.
- skolas psihologa intervēšana.
- pedagoģiskā izmēģinājuma darbība.

Pētījuma bāzē:

X izglītības iestādes 11 skolēni, 2 skolotāji.

Pētījuma periods – no 02.10.2023. – 23.11.2023.

1. Emocionālā vardarbība

Darba pirmajā nodaļā darba autors pētīs vardarbības definīciju, raksturos, kas ir emocionālā vardarbība, tās izpausmi un galvenos apakštipus.

1.1.Vardarbības definīcija

Kā norāda autores A.Čirko un I.Kalniņa, pats jēdziens vardarbība ir pastāvējis caur cilvēces vēsturi, bet šobrīd tā ir tāda, kas tiek uzsvērtā par svarīgu sabiedrības problēmu. 49.Pasaules Veselības asamblejā 1996., tika pieņemta rezolūcija, kas pasludināja, ka vardarbība ir svarīga un pieaugoša sabiedrības veselības problēma visā pasaulē. Pasaules Veselības organizācija (PVO) kopā ar daudzām citām institūcijām, kas veltītas bērnu pret vardarbības mazināšanai, 1999. gadā definēja bērnu pret vardarbību kā jebkādu veidu fizisku un/vai emocionālu ļaunprātīgu izturēšanos, seksuālu vardarbību, bērnu aizmirstošanu vai nevērtīgu izturēšanos, komerciālu vai citu ekspluatāciju, kas faktiski vai potenciāli ietekmē bērna veselību, izdzīvošanu un pašcieņu, un tas notiek saistībā ar atbildību, uzticību vai varu. Bērniem nepieciešama īpaša aizsardzība pret vardarbību, un viena no sabiedrības grupām, kam šī aizsardzība ir būtiska, ir bērni. Ģimene būtu jāuztver kā vieta, kur bērns var saņemt nepieciešamo aprūpi un atbalstu, lai veicinātu viņa attīstību un sekmīgu sagatavošanos patstāvīgai dzīvei. Tomēr ir svarīgi atzīt, ka ģimene var arī rasties kā potenciāls drauds bērna veselībai un labklājībai, jo bieži vardarbība pret bērniem notiek tieši ģimenē (Čirko & Kalniņa, 2019).

No iepriekš minētā, darba autors secina, ka bērniem ir nepieciešama īpaša aizsardzība pret vardarbību, un viena no būtiskākajām sabiedrības grupām, kas jāaizsargā, ir bērni. Ģimene ir norādīta kā vieta, kur bērniem vajadzētu saņemt nepieciešamo aprūpi un atbalstu attīstībai. Tomēr ir arī norādīts, ka ģimene var būt potenciāls drauds bērna veselībai un labklājībai, jo bieži vardarbība pret bērniem notiek tieši ģimenē. Vardarbība pret bērniem ir būtiska sabiedrības veselības problēma, un tās nozīme ir pieaugusi laikā. Pasaules Veselības organizācija un citi līdzīgi pārvaldes un organizācijas cenšas definēt un risināt bērnu pret

vardarbības jautājumus. Bērniem ir nepieciešama īpaša aizsardzība pret vardarbību, un ģimene ir ļoti svarīga vieta, kur bērniem jāsaņem atbalsts un aprūpe. Tomēr ir svarīgi saprast, ka arī ģimenē var rasties vardarbības gadījumi pret bērniem.

Pētnieki ir secinājuši, ka emocionālā vardarbība pret bērniem tiek analizēta kā blakusefekts citiem veidiem, kā vardarbība pret bērniem, nevis kā atsevišķs veids. Šī vardarbības forma ir sākusi tikt pētīta un aprakstīta tikai aptuveni pēdējo 25 gadu laikā. Pētnieki ir konstatējuši, ka emocionālā vardarbība ir viena no visbiežāk sastopamajām vardarbības formām, un salīdzinot ar citiem veidiem, tā var atstāt ilgtermiņa postošas sekas uz bērna dzīvi, veselību un attīstību. Tomēr emocionālā vardarbība pret bērniem ir grūti definējama un mērāma vardarbības veida (Čirko et al., 2019).

Šie secinājumi norāda uz nepieciešamību turpināt pētījumus un palielināt izpratni par emocionālo vardarbību pret bērniem, kā arī veikt pasākumus tās novēršanai un aizsardzībai, ņemot vērā tās potenciāli postošās sekas uz bērnu dzīvi un veselību.

Vispārēji vardarbība ir jebkura mērķtiecīga rīcība vai darbība, kas tiek veikta ar nolūku izmantot autoritāti, biedēt, spiest vai ievainot citu personu. Tā ir pilnvaru ļaunprātīga izmantošana, izmantojot tuvuma, ticības un atkarības attiecības, lai padarītu upuri ievainojamu. Vardarbība var ietvert emocionālu, psiholoģisku, finansiālu, seksuālu un fizisku aspektu, taču tā nav ierobežota tikai ar vienu no šiem veidiem. Jebkura kontroles izmantošana, lai manipulētu citu personu rīcību, notikumus, uzskatus vai domas, ir vardarbība. Savukārt, vardarbība pret bērniem tiek definēta kā jebkāda darbība, uzvedība un žesti, ko veic citi pieaugušie vai bērni un kas rada būtisku kaitējumu bērnam. Šāda vardarbība var izpausties fiziski, seksuāli vai emocionāli, bet tikpat bieži tā var būt saistīta ar mīlestības, aprūpes un uzmanības trūkumu. Pasaules Veselības organizācija (turpmāk-PVO) 2002. gadā definē bērnu vardarbību un zemāk vērtēšanu vai bērnu aizsardzības pārkāpumu kā jebkāda veida fizisku vai emocionālu ļaunprātīgu izturēšanos, seksuālu ļaunprātīgu izturēšanos, neaprūpēšanu vai nelikumīgu rīcību, kas rezultē bērna veselības, izdzīvošanas, izaugsmes vai pašcieņas noteiktu vai iespējama kaitējuma situācijā, kurā pastāv atbildības, uzticības vai autoritātes attiecības (Fayaz, 2019).

Kaut arī dažreiz vardarbība tiek uzskatīta par atsevišķu jēdzienu no agresijas - it īpaši kriminologi, politikas zinātnieki, sabiedriskie politikas veidotāji un vispārējā sabiedrība - lielākā daļa sociālo psihologu uzskata vardarbību par agresijas apakškategoriju. Visas vardarbības darbības tiek uzskatītas par agresijas piemēriem, taču ne visas agresijas darbības

tiek uzskatītas par vardarbību. Piemēram, bērns, kas atņem citam bērnam rotaļlietu netiek uzskatīts par vardarbīgu. Nesenā laikā dažas nemateriālas agresijas formas ir saņēmušas nosaukumu "vardarbība", ja to sekas ir nopietnas. Piemēram, daži verbālas agresijas veidi tiek reizēm dēvēti par "emocionālu vardarbību", parasti, ja tie ir vērsti pret bērniem ar mērķi smagi ietekmēt upura emocionālo vai sociālo labklājību (J.Allen & A.Anderson, 2017).

Šis teksts uzsver to, ka jēdziena definīcijas un interpretācijas jautājumi saistībā ar vardarbību un agresiju ir sarežģīti un var būt atkarīgi no konteksta un mērķa, kādēļ tiek izmantots šis termins. Tas attiecas gan uz zinātniskajiem pētījumiem, gan uz sabiedrības izpratni un likumdošanas izstrādi šajā jomā.

1.2.Emocionālā vardarbība, tās apakšveidi

Mūsdienu sabiedrībā pastāv vairāki dažāda veida vardarbības veidi un emocionālā vardarbība pret bērniem ir viens no tiem. Emocionālo vardarbību skolas vecuma bērns var piedzīvot gan mājās, gan skolā.

Neskatoties uz dažu cilvēku uzskatiem, ir svarīgi saprast, ka vārdi var ievainot, un emocionālā vardarbība var būt kaitējoša bērna garīgajai veselībai un emocionālajai attīstībai. Tā ietver uzvedību, kas traucē bērnu emocionālajai attīstībai un pašvērtējuma izjūtai. Tas var ietvert pastāvīgu kritiku, draudus, noraidījumu, kā arī mīlestības, atbalsta un vadības iztrūkumu. Emocionālā vardarbība parasti ir grūti pierādāma, tāpēc iejaukšanās var būt sarežģīta. Bieži vien emocionālā vardarbība klātesoša, kad konstatētas citas vardarbības formas. Emocionālās vardarbības piemēri ietver:

- Regulāru izsmiešanu, kaunināšanu un apkaunošanu.
- Bērna vārdu saukšanu par nepiemērotiem un negatīvām salīdzinājumiem ar citiem.
- Bērnam teikšanu, ka viņi ir bezvērtīgi, slikts vai kļūda.
- Regulāru kliegšanu, biedināšanu.
- Bērna ignorēšanu kā sodu un klusuma attieksmi pret viņiem.
- Fiziskā kontakta ierobežošanu ar bērnu - piemēram, bez apskāvieniem, bučām vai citiem mīlestības izpausmēm.

- Bērna eksponēšanu vardarbībai pret citiem, vai tas ir pret citiem vecākiem, māsām un brāļiem vai pat pret dzīvniekiem.

Emocionālā vardarbība bieži tiek uzskatīta par mazāk nopietnu nekā citas vardarbības formas, jo tā nesajūtama ar nekavējošiem fiziskiem ietekmēm. Tomēr laika gaitā emocionālā vardarbība var izraisīt smagas un ilgstošas sekas bērna sociālajai, emocionālajai un fiziskajai veselībai un attīstībai.

- Emocionālā vardarbība un riskanta uzvedība.
- Emocionālā vardarbība un garīgā attīstība.
- Emocionālā vardarbība un emocionālā attīstība.
- Emocionālā vardarbība un uzvedības problēmas (Fayaz, 2019).

No iepriekš minētā, var secināt, ka emocionālā vardarbība ir reāla un nopietna problēma, kas ietekmē bērnus un viņu attīstību. Tā jāuztver nopietni un jārisina, gan sabiedrības, gan izglītības iestāžu un ģimenes līmenī, lai nodrošinātu bērnu labklājību un veselīgu attīstību. Tajā pašā laikā ir svarīgi saprast un izprast emocionālās vardarbības detaļas, lai to efektīvi novērstu un atbalstītu bērnu, kuri cieš no šāda veida vardarbības.

Pēc darba autora domām, emocionālo vardarbību var iedalīt sīkāk, kā, piemēram, izdalot tādu emocionālās vardarbības veidu kā iebiedēšana, no angļu v.- bullying. Bērnu apspiešana- iebiedēšana kā emocionālas vardarbības veids, pēc darba autora domām, ir saturs, kas uzsver, ka apspiešana var būt emocionālās vardarbības izpausme, it īpaši, kad runa ir par bērnu un jauniešu starppersonu attiecībām. Apspiešana ietver agresīvu uzvedību, kuras mērķis ir kontrolēt, biedēt vai pazemot citu personu. Tas var ietekmēt bērnu emocionālo veselību un izjūtu par sevi. Apspiešana skolā vai citās bērnu iestādēs ir plaši pētīts un rūpīgi jāapsver, jo tā var radīt ilgtermiņa ietekmi uz upura emocionālo attīstību. Šāda veida vardarbība var ietvert apsūkšanu, izsmiešanu, draudus, fizisku uzbrukumu vai izslēgšanu no sabiedrības. Tas var izraisīt bērnu izolāciju, zemāku pašnovērtējumu, trauksmi un citas garīgās veselības problēmas. Svarīgi ir atzīmēt, ka emocionālā vardarbība jebkādā formā ir nopietna problēma, un ir nepieciešams veikt pasākumus, lai to novērstu un sniegtu atbalstu bērniem un jauniešiem, kas to pieredz. Skolu, vecāku un sabiedrības līderu sadarbība ir svarīga, lai risinātu šo jautājumu un veicinātu drošu un veselīgu vidi bērniem.

Vardarbība bieži ilgstoši tika pieņemta kā kārtas paraugs bērniem un pusaudžiem. Pastāvēja priekšstats, ka vardarbībai pakļautie indivīdi šāda veida attieksmi ir pelnījuši. Vairākus gadus bija plaši izplatīta pieņemšana attiecībā uz bērnu vai pusaudžu ar

lielāku sociālo statusu vai varu, kas izturas agresīvi pret citu bērnu, ko uzskatīja par pakļautu. Tomēr vardarbība nav attīstībai piemērota; to nedrīkst uzskatīt par normālu daļu no bērna dzīvē notiekošās sociālās grupēšanās. Lai gan vardarbīgas uzvedības turpina pastāvēt paaudzēm, vide mainās. Vēsturiski vardarbība parasti notika skolā, kur lielākā daļa bērnības notika un kur veidojās draugu grupas. Tomēr pēdējos gados fiziskā vide nav vienīgā vieta, kur notiek vardarbība. Tehnoloģija ļauj jauna veida digitālai elektroniskai agresijai, piemēram, tīmekļa vardarbībai, kas notiek čatu istabās, tūlītēju ziņojumu sūtīšanas, sociālajos medijos un citos digitālās elektroniskās komunikācijas veidos. Atzīstot, ka vardarbīga uzvedība ir liela sabiedrības veselības problēma, kas prasa vecāku, izglītības iestāžu un skolu vadītāju, veselības aprūpes sniedzēju, politikas veidotāju, ģimeņu un citu personu, kuras rūpējas par bērniem, uzmanību (Nacional Academies, 2016).

Otrs izplatīts emocionālās vardarbības veids pret bērnu, pēc darba autora domām, ir mobings. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 7.–10. pants paskaidro, ka bērniem ir tiesības uz dzīvību, ģimeni, attīstību, individualitāti, personisku neaizskaramību, brīvību un pieņemamiem dzīves apstākļiem. Jebkura forma vardarbības, ko vērš pret bērniem, pārkāpj šīs tiesības. Tāpēc vecāku un ģimenes līdzdalība vardarbības novēršanā, identifikācijā un novēršanā ir ļoti nozīmīgs aspekts jebkuras izglītības iestādes darbā, lai samazinātu risku, ka bērni priekšlaicīgi pārtrauks mācības. Vienaudžu savstarpējā vardarbība ir nopietns jautājums, kas sastopams gan izglītības iestādēs, gan tiek praktizēts elektroniskajā vidē. Lai aprakstītu šo fenomenu, tiek izmantots termins "mobings" (angļu valodā - mobbing), kas šobrīd latviešu valodā tiek izvērsti ar sinonīmiem "vienaudžu vardarbība," "tiranizēšana," "pazemošana," "iebidēšana," un tā tālāk. Tā kā mobings izglītības iestādēs ir starptautiski atzīta kā būtiska problēma, ir radušās vairākas mobinga novēršanas un prevencijas programmas (piemēram, KiVa antimobinga programma, kuru izstrādājusi Turku Universitāte Somijā), kas pamatojas uz sistēmisku pieeju mobinga mazināšanai izglītības iestādēs. Šī pieeja iekļauj trīs būtiskus komponentus - (1) mobinga novēršanu, (2) mobinga atpazīšanu un identificēšanu, (3) darbu ar esošiem mobinga gadījumiem. Vecāku iesaiste ir svarīga visos šiem trīs aspektos. Svarīga loma mobinga atpazīšanā pieder ne tikai skolotājiem, bet arī skolēnu vecākiem. Sadarbība ar skolēnu ģimenēm ir būtiska, lai ātri identificētu mobingu un sāktu darbu tā mazināšanai. Mobings var būt viena no tēmām, ko īpaši izklāsta vecāku sapulcēs un sagatavo informatīvus materiālus, lai aprakstītu mobinga pazīmes un kā to atpazīt. Svarīgi ir saprast, ka mobings starp izglītojamajiem parasti notiek, kad pieaugušie nav klāt. Tas reti notiek skolas telpās,

biežāk notiek vietās, kur uzraudzība ir ierobežota, piemēram, skolas garderobē, ēdnīcā vai tualetēs, vai pat vietās, kur vispār nav uzraudzības, piemēram, ceļā no skolas uz mājām vai tieši interneta vidē. Tāpēc ir nepieciešami iejūtīgi un uzmanīgi skolotāji, kuri var atpazīt mobingu pat tad, ja iesaistītās personas to mēģina slēpt. Fiziskais un verbālais mobings ir vieglāk pamanāmi, bet izstumšana un kibermobings var būt grūtāk novērojami. Kā resurss mobinga atpazīšanai var kalpot arī citi izglītojamie, kuri ir gatavi sadarboties un informēt pedagogus, ja viņi pamanīs mobingu pret kādu no saviem vienaudžiem. Dažreiz informācija par mobingu skolā vai grupā tiek nodota mājās, un tieši citu izglītojamo vecāki var būt tie, kuri nodrošina, ka šī svarīgā informācija nonāk skolas vadības uzmanībā (Andersone et al.,2018).

Emocionālo vardarbību skolā bērns var piedzīvot gan no savu vienaudžu puses, taču, nav izņēmums arī gadījumi, kad emocionālo vardarbību pret bērnu vērš arī viņu skolotāji mācību iestādēs vai paši bērnu vecāki.

Kā raksta autore S.Melzak, viņas ieskatā emocionāla ļaunprātīga izmantošana ir iestāžu iekšienē sabiedrībā, tostarp ģimenēs, skolās, sociālajos pakalpojumos un likumdošanā, visās iestādēs, kas tieši ietekmē bērnus. Starptautiski emocionāla ļaunprātīga izmantošana ir arī iestāžu iekšienē, jo nav atzīšanas un aktīvas cieņas pret bērnu tiesībām un vajadzībām, kā tas ir noteikts Apvienoto Nāciju Bērnu tiesību deklarācijā par bērnu tiesībām. Emocionāla ļaunprātīga izmantošana notiek, kad pieaugušie, kuri ir atbildīgi par bērnu aprūpi, ilgstošu laiku nav spējīgi izprast un apmierināt savu bērnu emocionālās un attīstības vajadzības. Bojājumi konkrētām bērna personības jomām vienā attīstības posmā var padarīt bērnu vēlāk traumatisku. Emocionāli cietušie bērni parasti noslēpj savas pieredzes gan no ārpasaulces, gan, vēl nopietnāk, no sevis pašiem. Bērni parāda lielisku pielāgošanos spēju, kad tiem nākas piedzīvot traumu. Ar atbalstošiem vecākiem viņi var izturēt lielu ārēju spiedienu. Emocionāla ļaunprātīga izmantošana ietver vairāk nekā vienu vai divus traumātiskus brīžus starp vecākiem un bērnu. Emocionāla ļaunprātīga izmantošana bērnībā var novest pie tā, ka cietušie bērni jūtas emocionāli bojāti pieaugot vai atkārtu vecāku pieeju bērniem un pieaugušo mīlestības attiecības, kuras paši ir piedzīvojuši. Daži emocionāli ļaunprātīgi izmanto bērni iegūst izpratni par savām pieredzēm un attīsta spējas kā pieaugušie un vecāki. Šie bijušie ļaunprātīgi izmanto bērni, pieaugot, spēj skaidri domāt un just par savu izmantošanu un nepiedēvē vai nepārveido pieaugušo pasauli (Melzak, 2023).

Bērni parāda lielisku pielāgošanos spēju, kad tiem nākas piedzīvot traumu. Ar atbalstošiem vecākiem viņi var izturēt lielu ārēju spiedienu. Emocionāla ļaunprātīga

izmantošana ietver vairāk nekā vienu vai divus traumatiskus brīžus starp vecākiem un bērnu. Emocionāla ļaunprātīga izmantošana bērnībā var novest pie tā, ka cietušie bērni jūtas emocionāli bojāti pieaugot vai atkārtoto vecāku pieeju bērniem un pieaugušo mīlestības attiecības, kuras paši ir piedzīvojuši. Daži emocionāli ļaunprātīgi izmantoti bērni iegūst izpratni par savām pieredzēm un attīsta spējas kā pieaugušie un vecāki. Šie bijušie ļaunprātīgi izmantotie bērni, pieaugot, spēj skaidri domāt un just par savu izmantošanu un nepiedēvē vai nepārveido pieaugušo pasauli. Daudzi autori ir norādījuši, kā neredzamā emocionālā ļaunprātīga izmantošana tiek nodota no paaudzes uz paaudzi, jo emocionāli ļaunprātīgi izmantotie bērni pārvēršas par ļaunprātīgiem vecākiem. Šo pārnestu ietekmi var apturēt tikai tad, ja bērns vai vecāks sev atļauj vai tiek atbalstīts no kādas citas personas, lai pārdomātu savu pieredzi un iegūtu izpratni un spēju piedzīvot un pārvarēt aizmirstās sāpīgās attiecības, lai iegūtu izpratni vai skaidru skatu uz realitāti. Emocionāli ļaunprātīgi izmantotie bērni, kuri izpauž savu sajukumu un pretrunīgās sajūtas, izvairoties no sabiedriskajām aktivitātēm vai darba, vai izrādot pārmērīgu pasivitāti, bieži paliek nepamanīti. Viņus var uztvert kā dīvainus, nevis nekautrus, kā klusus un kautrīgus. Daži no viņiem var tikt uzskatīti par pārmērīgi uztrauktiem. Šo bērnu grupu skolotāji bieži var uzskatīt par vientuļiem, izolētiem un ekscentriskiem (Melzak, 2023).

Kā secina darba autors, tad bērniem ir laba spēja pielāgoties un izturēt emocionālas traumas, taču atbalsts no vecākiem un tuviniekiem var būt būtisks, lai samazinātu traumu ietekmi. Emocionālas vardarbības traumas bērnībā var radīt turpmāku ietekmi uz bērna attiecībām ar citiem cilvēkiem un viņa spēju veidot veselīgas attiecības. Bērniem, kuri piedzīvojuši emocionālu ļaunprātīgu izmantošanu, ir nepieciešams atbalsts un iespēja izprast savas pieredzes, lai izvairītos no atkārtotas šīs traumas pārņemšanas uz nākamajām paaudzēm. Atbalsts no skolotājiem un citiem pieaugušajiem ir ļoti svarīgs bērniem, kuri cieš no emocionālas vardarbības, jo viņi var kļūt pasīvi, iebiedēti.

Emocionālā vardarbība skolās 4. klasē ir nopietns jautājums, kas var atstāt ilgstošas sekas uz bērna emocionālo veselību un attīstību. Emocionālā vardarbība ietver psiholoģisku un emocionālu manipulāciju un ļaunprātīgu izturēšanos pret citiem skolas bērniem, kas var ietvert dažāda veida darbības: pazemošanu, izspiegošanu, izsmiešanu un atstumšanu, daži bērni var censties atdalīt vai izolēt vienu bērnu no pārējiem, liekot viņiem justies vientuļiem un nevēlamiem.

Šāda veida vardarbība var būt ļoti kaitīga bērna attīstībai un pašcieņai. Bērni, kuri piedzīvo emocionālu vardarbību, var saskarties ar dažādiem psiholoģiskiem un emocionāliem traucējumiem, kā arī mācību saspringumu. Lai novērstu un risinātu emocionālo vardarbību skolās, ir svarīgi, lai skolas personāls, vecāki un skolēni būtu informēti par šo jautājumu. Skolas var ieviest programmas, kas veicina empātiju, starppersonu attiecību prasmes un konfliktu risināšanu, lai palīdzētu bērniem mācīties atbildīgi un cieņpilni komunicēt viens ar otru. Vecākiem ir svarīgi atbalstīt bērnus, klausoties viņu problēmās un veicinot atvērtu un veselīgu komunikāciju. Ja emocionālā vardarbība ir ļoti nopietna vai ilgst ilgu laiku, ir svarīgi sazināties ar skolas administrāciju vai citiem kompetentiem iestādēm, lai situāciju risinātu.

Lai pasargātu bērnus no emocionālās vardarbības, ir iespējams piemērot dažādus preventijas- novēršanas metodes un līdzekļus, par kuriem sīkāk darba autors pastāstīs darba otrajā nodaļā.

2.Emocionālās vardarbības novēršana

Sabiedrības veselības pieeja vardarbības novēršanas stratēģijām skolās un plašākā sabiedrībā tika oficiāli atzīta 1984. gadā, kad ķirurgenerālis C. Everett Koop izteica: "Man un maniem pēctečiem šajā gadsimtā vardarbība ir tikpat liels sabiedrības veselības jautājums kā mazā plēse, tuberkuloze un sifiliss bija maniem priekštečiem pagājušajā gadsimtā." Kad pieiet vardarbības novēršanai, Sabiedrības veselības modelis ieteic sekojošus četrus soļus: (1) datu apkopošanu par vardarbības saistītajām problēmām, resursiem un faktoriem; (2) izpētīt iespējamās vardarbības cēloņus, identificējot riska faktorus; (3) izveidot un novērtēt vardarbības novēršanas stratēģijas; un (4) izplatīt un īstenot efektīvas stratēģijas. Sabiedrības veselība ir būtībā pētniecības vadīta un novēršanas orientēta zinātne. Šī pieeja papildina un pārklājas ar kriminoloģijas pieeju, kas galvenokārt saistīta ar vardarbības formām, kas ir noziedzīgas, un ar politikām un praksēm, lai atturētu un sodītu vainīgos. Ir izstrādātas vairākas nozīmīgas pieejas skolā un citu veidu vardarbības novēršanai, kas ir izklāstītas šādi: (1) aizsargfaktoru izveidošana vai pastiprināšana (faktori, kas samazina vardarbības iespējamību indivīdiem, kuriem ir zināmi riska faktori), un/vai attiecīgo riska faktoru skaita vai nopietnības samazināšana, (2) pašu vardarbības novēršanas programmām pievienošanās, (3) ģenerisku stratēģiju norādīšana (piemēram, sociālo prasmju apmācība), kas izriet no efektīvu un solīgu programmējumu grupēšanas pēc tā, kāda pieeja tās izmanto un kādas ir konkrētās programmas īpašības, un (4) programmējuma izveides un ieviešanas vadlīniju precizēšana. Aizsargfaktoru pētījumi ir veicināti ilgstoša novērojuma dēļ, ka daži bērni, kuriem ir izsludināti vairāki riska faktori, nekļūst vardarbīgi vai citādi smagi traucēti. Tātad uzdevums ir noteikt kopīgas īpašības vai apstākļus, kas aizsargā šos izturīgos bērnus no negatīvajām sekām, kas rodas no pakļaušanās zināmiem riska faktoriem. Tomēr zinātniskie aizsargfaktoru pētījumi ir sākumposmos, un pierādījumi no šī nelielā pētījumu kopuma ir vairāk norādoši nekā pārliecinoši. Viens labi dokumentēts aizsargfaktors ir konvenciju vērtību saglabāšana, ieskaitot agresīvas vai vardarbīgas rīcības noraidīšanu kā piemērotu konfliktu risināšanas veidu. Šī īpašība ir saistīta ar vienaudžu līmenī esošo aizsargfaktoru, kas ietver sadraudzību ar tiem vienaudžiem, kuri pieņem labās uzvedības vērtības. Ģimenes līmenī siltas un atbalstošas attiecības ar vecākiem vai aizbildņiem un ģimenes saistību veidošanās aktivitātes ir saistītas ar agresijas līmeņa samazināšanos. Preventīvo programmējumu efektivitātes novērtējumi ir pētīti dažādos veidos. Pēdējo divu desmitgažu laikā ir atzīta zinātnisko

izpētes modeļu izmantošana. Šādas zinātniskas novērtēšanas ir dārgas un tikai neliels daudzums programmējumu, kas pašlaik tiek izmantoti skolās un kopienās, ir izvērtēti, izmantojot šādus zinātniskos modeļus. Tās programmas, kas ir izvērtētas, parasti ir ļoti strukturētas, īstenotas profesionāļu vadībā un izstrādātas akadēmiskos iestādēs. Lai gan šis pētījumu kopums ir atklājis, ka dažas programmas tiešām samazina agresijas un vardarbības līmeni skolās, vairākas programmas nav izpētītas, taču tajās ir novērotas pozitīvas pārmaiņas skolēnu uzvedībā. Ir arī nepareizi secināt, ka programmas, kas ir pierādītas kā efektīvas, obligāti darbosies vienlīdz veiksmīgi visās vides, ar abiem dzimumiem un citos kontekstos. Par šo jautājumu ir maz datu, un tas ir jāizpēta sīkāk, lai modeļi, kas ir atzīti par efektīviem, būtu vispārīgi pielietojami (W.Miller & F.Kraus, 2023).

Efektīvāko vardarbības novēršanas programmējumu modeļu rezultātā tiek izmantota sociālo prasmju apmācība. Šādas programmas parasti izmanto strukturētus un interaktīvus mācību plānus (piemēram, lomu spēles) un notiek parasti klasēs. Turklāt sociālo prasmju apmācības programmās pievērš uzmanību arī vecāku apmācībai, ģimenes mijiedarbībai un ģimenes dinamikai. Trešais komponents ietver skolotāju un skolēnu saistības un veselīgu mijiedarbību ar vienaudžiem skolas vidē. Sociālo prasmju apmācības svarīgākie komponenti ietver emocionālu lasītprasmi, paškontroli, sociālo kompetenci, pozitīvas attiecības ar vienaudžiem un starppersonu problēmu risināšanu. Otrais modelis ietver psihopagādzības stratēģijas, lai samazinātu vardarbīga rīcība iespējamību. Dažas labi izstrādātas kopienas balstītas mentorēšanas programmas ir pierādījušas, ka tās ir efektīvas vardarbības novēršanas stratēģijas. Trešais modelis piedāvā programmas, kas ietver konsultācijas un atbalsta pakalpojumus jauniešiem, kuri ir bijuši pakļauti vardarbībai, vai nu kā upuriem, vai kā lieciniekiem — abas šīs situācijas ir riska faktori turpmākai vardarbībai. Visbeidzot, ir dokumentēts hibrīda programmas modelis, kas apvieno divas vai vairākas no šīm pieejām vai neatbilst skaidri nevienai no trim pieejām. Tāda "hibrīda" modelis, ko izstrādājis Olveuss un nosaukts "Izbaudēšanas novēršanas programma", iekļauj dažus svarīgus elementus, piemēram, prasmju bāzētu klases apmācību, vecāku iesaistīšanos, politikas izstrādi, "karstās vietas" analīzi un konsultācijas. Šīs programmas novērtējumi liecina, ka tā ir efektīva, samazinot izbaudēšanas un uzmākšanas līmeņus. Tāpat kā kopumā daudzkomponentu programmas tiek uzskatītas par ieteicamām, it īpaši augstā riska grupu gadījumā. Preventīvo izglītības speciālisti un zinātnieki var būt ļoti noderīgi, sniedzot konsultācijas skolas vadībai, skolotājiem, psihologiem, māsām, sociālajiem darbiniekiem un konsultantiem, lai efektīvi veiktu ierobežojošu un mazinošu pasākumu ieviešanu problemātiskas uzvedības, tostarp vardarbības, ierobežošanai skolā.

Nacionālais Skolas Drošības Centrs ierosina dažādas darbības, lai ierobežotu vardarbību skolās: nekavējoties atzīt skolēna problēmu un lūgt palīdzību no vietējiem veselības vai garīgās veselības aprūpes speciālistiem, policijas un kopienas resursiem; izglītēt visu skolas personālu par riska faktoriem gan individuāliem, gan grupām; izveidot informētu komunikācijas tīklu ar skolēniem; ieviest stingru apmeklētāju/nepiederošo personu politiku skolās; kontrolēt piekļuvi skolai un sadarboties ar vietējo policiju, izveidojot procedūras informācijas apmaiņai ar viņiem. Šajā īpašā izdevumā tiek izskatītas klīniskās problēmas un gadījumu analīzes saistībā ar skolas vardarbības situācijām Amerikas Savienotajās Valstīs, kurās cieš jaunieši no vardarbības no vienaudžu puses, ieskaitot situācijas, kurās sekas var būt nāvējošas. Aizbēgšanas teorija norāda, ka vardarbīgā uzvedība bieži ir saistīta ar vainīgā vēlmi izbēgt no stāvokļa, kurā viņš izjūt sāpīgu pašapziņu, ko raksturo nepietiekamība, negatīvas emocijas un zema pašcieņa. Tātad šajā izdevumā ir nodaļas, kas risina būtiskus jautājumus un svarīgus elementus, kas saistīti ar skolas vardarbības novēršanu un iespējamo ceļu uz drošām skolām (W.Miller & F.Kraus, 2023).

No iepriekš minētā var izdarīt vairākus secinājumus un izvirzīt sekojošus priekšlikumus, lai uzlabotu skolu vardarbības novēršanas pasākumus:

-Konsultācijas un izglītība: Skolu personālam jābūt apmācītam un jāsaņem konsultācijas no preventīvo izglītības speciālistiem un zinātniekiem, kuri var piedāvāt ieteikumus un labākās prakses piemērus vardarbības novēršanai. Izglītojot personālu par riska faktoriem un veidiem, kā ietekmēt skolēnu uzvedību, skolotāji un citi darbinieki varēs labāk reaģēt uz potenciāliem problēmu gadījumiem.

-Skolēna problēmu agrīna atzīšana un atbalsts: Svarīgi ir nekavējoties atpazīt un risināt skolēna problēmas, tostarp emocionālas un uzvedības problēmas. Tūlītēja reakcija un palīdzības meklēšana no profesionāļiem, piemēram, veselības aprūpes speciālistiem vai sociālajiem darbiniekiem, var palīdzēt novērst problēmu saasināšanos.

-Sadarbība ar lokālajiem resursiem: Skolai jāsadarbojas ar vietējām veselības un sociālajām aprūpes iestādēm, policiju un kopienas resursiem, lai nodrošinātu atbilstošu atbalstu un resursus, lai risinātu skolēnu vardarbības gadījumus.

-Komunikācija ar skolēniem: Būtu jāveido informēts komunikācijas tīkls ar skolēniem, lai veicinātu savstarpēju uzticēšanos un informācijas apmaiņu. Skolēni bieži var būt pirmie, kuri uzzina par problēmām vai potenciāliem draudiem, tāpēc ir svarīgi veicināt atklātu un uzticības pilnu dialogu ar viņiem.

-Drošības pasākumi skolā: Nepieciešams ieviest stingru apmeklētāju un nepiederīgu personu politiku skolā, kā arī kontrolēt skolas piekļuves punktus. Tas palīdzēs novērst nevēlamas personas no iekļūšanas skolas teritorijā.

-Sadarbība ar vietējo policiju: Skolai jāsadarbojas ar vietējo policiju, lai izveidotu procedūras informācijas apmaiņai un reaģēšanai uz vardarbības gadījumiem.

-Pētījumi un izglītība: Nepieciešams pastāvīgi pētīt un izvērtēt vardarbības novēršanas programmas, lai noskaidrotu to efektivitāti un pielāgotu tās konkrētajām skolu un kopienas vajadzībām. Izglītēt gan skolas personālu, gan skolēnus par vardarbības novēršanas jautājumiem.

Kopumā ir jāuzsver, ka vardarbības novēršana skolā ir kopīgs uzdevums, kuram nepieciešama sadarbība starp skolas personālu, vecākiem, profesionāļiem un kopienas resursiem. Šie pasākumi var palīdzēt veidot drošākas skolas un sniegt atbalstu skolēniem, kuriem var rasties vardarbības problēmas vai riski.

Savukārt, kas attiecas uz mobinga novēršanu skolās, kā tiek norādīts Rekomendācijas darbam ar vecākiem, Mobinga novēršanai ir būtiski daudzi faktori, kas ietver gan ģimenes kurš atrodas, gan izglītības iestāžu vidi. Mobinga pētījumi liecina, ka mobinga novēršana ir nepieciešama jau ilgi pirms sākas potenciāls mobings. Lai atbalstītu mobinga novēršanu ģimenes vidē, ir svarīgi nepieļaut vardarbību mājās. Bērni, kuri ir piedzīvojuši vardarbību mājās, biežāk kļūst par mobinga upuriem izglītības iestādēs. Tāpēc ir jācenšas radīt vardarbības bezmaksas ģimenes vidi, kurā ir skaidri noteikumi un kur tiek veicināta autonomija, atbildība un spēja attīstīt konstruktīvas aizstāvēšanās prasmes. Pārāk liela bērnu aprūpe un pārmērīga aizsardzība no visiem iespējamiem riskiem var radīt lielāku risku kļūt par vardarbības upuriem, jo bērniem var trūkt prasmju, lai sevi aizstāvētu skolā, un vecāki nevar sekot līdzī visam. Lai novērstu mobinga novēršanu skolas vidē, ir nozīmīgi ņemt vērā, piemēram, tādas aspektus kā:

-Pozitīvs skolas iestādes klimats: Svarīgs ir pozitīvs un iedvesmojošs klimats izglītības iestādēs, kas tiek radīts, iesaistot izglītojamos kopīgās aktivitātēs un sadarbībā noteikumu izveidē.

-Skaidri, godīgi un konsekventi noteikumi: Katrai skolai ir jāpieņem skaidri, godīgi un konsekventi iekšējie noteikumi, kas paredz sekas vardarbīgai uzvedībai. Skolai jānosaka skaidra pozīcija, ka vardarbība tajā nav pieļaujama. Ja šī iestāde uzskata, ka vardarbība ir pieņemama vai vienkārši vecuma īpatnība, tas var veicināt vardarbību izglītības iestādē.

-Izglītojamo iesaiste noteikumu izstrādē: Būtu labi, ja paši izglītojamie piedalītos izglītības iestādes un grupas noteikumu izstrādē, jo tas veicinātu viņu atbildību un savas izvirzīto noteikumu izpildi u.c. Šie pasākumi kopā veido svarīgu mobinga novēršanas stratēģiju gan ģimenes, gan

izglītības iestāžu līmenī. Lai mazinātu mobingu, ir būtiski to identificēt. Kā jau tika minēts iepriekš, mobings nav vienkāršs konflikts starp izglītojamajiem vai agresijas uzplaiksnījums. Mobinga atpazīšanā ir nozīmīga loma ne tikai pedagogiem, bet arī izglītojamo vecākiem. Tieši sadarbība ar izglītojamo ģimenēm ļauj ātri noteikt esošo mobingu un sākt tā mazināšanas pasākumus. Mobings varētu būt svarīgā tēma, par ko informēt vecākus sapulcēs un sagatavot informatīvos materiālus, lai skaidrotu mobinga raksturojumu un tā atpazīšanu. Svarīgi ir saprast, ka mobings starp izglītojamajiem parasti notiek tad, kad pieaugušie nav klāt. Mobings reti notiek klases telpā; biežāk tas notiek vietās, kur pārraudzība ir ierobežota, piemēram, izglītības iestādes garderobē, ēdnīcā vai tualetēs, vai pat vietās, kur pārraudzība nav vispār, piemēram, ceļojot no izglītības iestādes uz mājām vai tiešsaistē. Tāpēc ir nepieciešami uzmanīgi pedagogi, kuri spēj identificēt mobingu pat tad, ja iesaistītās personas to mēģina paslēpt. Fiziskais un verbālais mobings ir parasti viegli pamanāmi, savukārt izstumšana un kibermobings var būt grūtāk pamanāmi. Kā resurss mobinga identifikācijai var būt arī citi izglītojamie, kuri ir gatavi sadarboties un informēt pedagogus, ja viņi pamanīs mobingu pret kādu no saviem vienaudžiem. Dažreiz informācija par mobingu klases vai grupas vidē tiek nodota arī ģimenēs, un citu izglītojamo vecāki var būt tie, kuri nodod šo svarīgo informāciju izglītības iestādei. Lai efektīvi risinātu esošo mobingu izglītības iestādē, nepieciešams izstrādāt plānotas darbības, kurās iesaistīti gan pedagogi, gan izglītojamie, gan izglītojamo vecāki. Šis process sākas, kad kāds no izglītības iestādes pedagogiem konstatē mobinga gadījumu. Strādājot ar mobingu, ir svarīgi reaģēt nekavējoties un detalizēti dokumentēt notikušo, iekļaujot datumu, iesaistītās personas, konkrētas mobinga darbības un veiktos pasākumus tā mazināšanai. Vienlaikus ir jā saglabā sistēmiskums un secīgums šajā procesā. Darbā ar esošo mobingu pedagogiem ir ieteicams sekot šādiem soļiem, sākot ar situācijas risināšanu konkrētajā klasē vai grupā, vēl neiesaistot izglītojamo vecākus, izglītības iestādes vadību vai citu atbalsta personālu. Pirmos soļus veic klases audzinātājs vai pedagogs, kurš konstatējis mobingu. Šis graduālais risinājuma modelis ir svarīgs, lai soli pa solim pārietu no vienkāršiem uz sarežģītākiem risinājumiem. Eksperti uzskata, ka nav nepieciešams izmantot visu iespējamo risinājumu arsenālu no paša sākuma, jo tas var izraisīt resursu izsīkšanu, lai efektīvi apturētu mobingu.

Pirmais solis. Individuāla saruna ar upuri(fakti noskaidrošana).

Otrais solis. Saruna ar pāridarītāju (konfrontācija ar zināmiem faktiem).

Trešais solis. Klasesbiedru ar augstu statusu iesaistīšanu.

Strādājot ar malā stāvošajiem, lai citi izglītojamie iejaucoties situācijās aizvedot cietušo pie pedagoga vai ziņot pedagogam par novērotajām vardarbības izpausmēm. Šajā kontekstā ir svarīgi izprast, ka ziņošana nav jāuztver kā sūdzēšanās, bet gan kā atbildīgas rīcības veids situācijas uzlabošanai.

Ceturtais solis. Atkārtota tikšanās ar upuri:

Saruna par notikušajām izmaiņām un attiecībām pret upuri.

Piektais solis. Atkārtota tikšanās ar pāridarītāju (-iem):

Atkal konfrontējot ar zināmajiem faktiem, ja situācija nav uzlabojusies.

Novēlotā uzvedības izmaiņu izpilde un novērtēšana.

Ja situācija uzlabojas, tiek informēti vecāki, ka viņu bērns bija iesaistīts gadījumā, bet situācija ir atrisināta. Ja situācija nesamazinās, turpmākā darbība iesaista vecākus, izglītības iestādes vadību un atbalsta personālu situācijas risināšanā. Svarīgi ir paziņot pāridarītājam, ka situācijas risināšanā tiks iesaistīti viņa vecāki un pedagogs ar viņiem sazināsies. Šī pieeja ļauj sākotnēji pāridarītājam pašam pastāstīt par notikušo. Sarunā ar vecākiem ir būtiski precīzi un objektīvi izklāstīt zināmos faktus - kas un kad notika, kā konkrētais skolēns bija iesaistīts un kādas sekas radīja viņa uzvedība. Šīs sarunas ir nepieciešams dokumentēt, un protokolu paraksta gan pedagogs, gan vecāki, gan skolēns. Turklāt, ja klases audzinātājs nav spējīgs atrisināt mobinga situāciju, ir jāņem vērā iespēja iesaistīt izglītības iestādes vadību un citas institūcijas, piemēram, sociālos pedagogus, psihologus utt (Andersone R. et al.,2018).

No iepriekš minētā, darba autors secina, ka :

-Mobinga novēršanai ir nepieciešama visaptveroša pieeja, kas ietver gan izglītības iestādes personālu, gan izglītojamos, gan izglītojamo vecākus. Sadarbība starp visām šīm iesaistītajām pusēm ir būtiska mobinga risināšanā un novēršanā.

-Svarīgi ir atzīt, ka mobings nav vienkārša konflikta izpausme vai uzvedības uzplaisnījums, bet gan sistemātisks un negodprātīgs uzvedības veids, kas var izraisīt būtiskas sekas cietējiem.

-Mobinga atpazīšanā ir nepieciešama uzmanība un jutīgums, jo tas var notikt ne tikai klases telpā, bet arī vietās, kur pārraudzība ir ierobežota vai pat nav, piemēram, internetā.

-Paziņojumi par mobingu jāuztver kā atbildīga rīcība situācijas uzlabošanai, nevis sūdzības. Iespēja brīvi ziņot par mobingu ir svarīgs resurss tā novēršanā.

-Graduāla mobinga risināšanas pieeja, sākot no individuālām sarunām ar iesaistītajām personām un pakāpeniski iesaistot citus, ir efektīva metode. Izmantojot šo pieeju, var efektīvi reaģēt uz situāciju, ņemot vērā attiecīgo gadījuma sarežģītību.

-Starpinstitūciju sadarbība ir būtiska mobinga risināšanā, jo tas var ietekmēt gan izglītības iestāžu vadību, gan citus profesionāļus, kuri var sniegt nepieciešamo atbalstu un resursus mobinga apturēšanai.

Kopumā mobinga novēršana un risināšana prasa apņemšanos un sadarbību no daudzām pusēm, lai nodrošinātu drošu un iedvesmojošu vidi izglītības iestādēs un ģimenēs. Tajā pašā laikā svarīgi ir izglītot izglītības iestādes personālu, vecākus un izglītojamos par mobingu, lai labāk to atpazītu un risinātu, un veicināt labas attiecības un atklātu dialogu starp visām iesaistītajām pusēm.

Kā vēl viens paņēmieni kā novērst emocionālo vardarbību, sabiedrībā tiek ierosināts rosināt bērnos empātiju. Un to var izdarīt izmantojot sociālos robotus. Sociālie roboti pakāpeniski ienāk bērnu dzīvēs tajā posmā, kad bērni apgūst sociālās attiecības un veicina labu sadarbību ar vecākiem, vienaudžiem un skolotājiem. Šiem robotiem ir ilgtermiņa emocionālas iesaistes un draudzīga skolotāja, drauga un skolotāja lomas, kas var ietekmēt bērnu empātijas attīstību. Rūpīga analīze liecina, ka, neskatoties uz to, ka teorētiski robotiem ir liela ietekmes iespējamība uz empātijas attīstību bērniem, šī ietekme var būt atkarīga no to dizaina, izmantošanas intensitātes un konteksta, tādēļ nav absolūtas pārliecības par to, kāda ietekme tie varētu radīt. Lielākā daļa pētījumu, kas pierādījuši robotu spēju palielināt bērnu empātijas līmeni, nav bijuši ilgtermiņa pētījumi, bet pētījumi, kas norāda uz negatīvo robotu ietekmi uz bērnu empātiju, ir bijuši teorētiski raksturojoši vai ir atkarīgi no konkrēta robota dizaina un situācijas. Tādēļ nepieciešami pētījumi, kas izvērtē ietekmi uz bērnu sociālo un emocionālo attīstību, sazinoties ilgtermiņā un sistemātiski ar dažādiem robotiem dažādās situācijās. Nodoms izstrādāt robotus, kas spēj ilgstoši emocionāli iesaistīties ar bērniem un aizņemt lomu kā skolotāji, auklētāji un draugi, rada jautājumu par to, kādu emocionālo komunikācijas kvalitāti šie roboti var piedāvāt. Ir labi zināms, ka cilvēki sociāli un emocionāli savienojas ar informācijas un komunikācijas tehnoloģijām (IKT), pat ja viņi apzinās, ka komunicē ar mašīnām. Bērni nodarbojas ar izdomas spēlēm ar rotaļlietām, kas šķiet, pozitīvi ietekmē viņu attīstību. Kādēļ roboti atšķiras no citām IKT un rotaļlietām, un kāpēc rodas jautājums par to potenciālo ietekmi uz bērnu sociālo un emocionālo attīstību? Pirmkārt, sociālie roboti, atšķirībā no citām tehnoloģijām, ir izstrādāti, lai būtu aktīvi komunikācijā. Turkle savā grāmatā "Alone Together" raksta, ka bērni daļēji zaudē kontroli pār

spēli ar sociāli interaktīvajām rotaļlietām, jo tās darbojas neatkarīgi no bērnu iztēles. Otrkārt, dizaineri veido sociālos robotus, lai komunicētu dabiski ar lietotājiem. Roboti tiek arvien vairāk izstrādāti, lai piedāvātu empātisku mijiedarbību ar bērniem. Neskatoties uz fascinējošajām sasniegumiem sociālo robotiku jomā, pašlaik sociālie roboti nespēj komunicēt uz cilvēku līmeni. Atšķirībā no pieaugušajiem, bērniem vēl nav zināšanu par sociālo mijiedarbības normām, jo viņi tās vēl mācās, mijiedarbojoties ar citiem cilvēkiem. Tāpēc tiek mēģināts atbildēt uz jautājumu: vai saziņa ar sociālajiem robotiem agrīnajos bērnības gados var ietekmēt to, kā bērni attīsta empātiju? Autore, raksta “Can communication with social robots influence how children develop empathy? Best-evidence synthesis” E.Pashevich, veica literatūras pārskatu, kura mērķis bija noskaidrot, vai sociālajiem robotiem ir ietekme uz bērnu empātijas attīstību. Tomēr, pirms mēs varam novērtēt viņu potenciālo ietekmi uz bērnu sociālo un emocionālo attīstību, ir svarīgi noskaidrot, vai robotiem vispār ir iespējama ilgstoša ietekme uz bērniem. Pēc pārskatīto publikāciju analīzes no pēdējā desmitgades nav skaidras atbildes uz šo jautājumu. Pētnieki vai nu puda bažas par iespējamām negatīvajām sekām, ja bērni saskaras ar robotiem, vai izteica cerību, ka roboti var palīdzēt bērniem attīstīt viņu sociālās prasmes. Būtiski ir tas, ka neviens no pētījumiem nesaskaņoja šo ietekmi vai pārbaudīja to uzticami. Šāda izpēte var nebūt paveikta, jo robotu tirgus ir ierobežots, un tehnoloģiskie ierobežojumi padara tos nepiemērotus ilgstošiem eksperimentiem reālā dzīvē ar bērniem. Turklāt daudzi pētījumi atzīmēja grūtības, saistītas ar jaunuma efekta pārvarēšanu, jo ļoti maziem bērniem pirms tam nebija pieredzes sazināšanās ar sociālajiem robotiem. Ilgtermiņa pētījumi, kas ir piemēroti, lai mērītu sociālo robotu mijiedarbības ilgtermiņa ietekmi uz bērnu attīstību, ir salīdzinoši reti sastopami. Tā kā bērnu robotikas joma ir sākusi piesaistīt pētnieku uzmanību tikai nesen citās disciplīnās, pārskatā ir iekļauti pārāk daudz pētījumu no cilvēku un robotu sadarbības (HRI) un cilvēku un datoru sadarbības (CRI) jomām. HRI pētnieki parasti ir pozitīvāk noskaņoti attiecībā uz potenciālajām iznākumiem, jo robotu dizains ir pielāgojams, un teorētiski daudzas problēmas ar robotiem varētu atrisināt nākotnē. Pašlaik trūkst ilgtermiņa pētījumu par parasti attīstošos bērnus un viņu mijiedarbību ar robotiem, lielākoties tāpēc, ka nav robotu, kuri būtu domāti pastāvīgai un regulārai mijiedarbībai ilgāku laiku par dažām dienām. Lielākā daļa pašreizējo pētījumu saskaras ar grūtībām novērst jaunuma efektu un bieži norāda to kā ierobežojumu, jo stabilas attiecības ir viens no priekšnosacījumiem empātijas attīstībai, un stabilas attiecības vēl nav iespējamas ar sociālajiem robotiem. Turklāt robotam ir jāattīsta personība, pamatojoties uz iepriekšējām mijiedarbībām un jaunām informācijas apgūvē, lai būtu iespējama pašā-un cita atšķiršana (Pashevich, 2022).

Autore E.Pashevich, atsaucoties savā darbā arī uz tādiem autoriem kā Borenšteins un Ārkīns, nonāca pie secinājumiem, ka robotiem ir labas iespējas ietekmēt empātijas attīstību bērniem, bet galvenokārt teorētiski. Roboti visdrīzāk neietekmēs emocionālo empātijas attīstību bērniem, jo vecāku un galveno aprūpētāju rūpes spēlē būtisku lomu šajā procesā, un tam ir nozīmīga arī ģenētiskā komponente. Turklāt robotiem nav emocionālu jūtu un spēju piedzīvot sajūtas, kas nepieciešamas emocionālās empātijas attīstībai bērniem. Tomēr teorētiski roboti varētu ietekmēt kognitīvās empātijas attīstību bērniem, proti, spēju atpazīt emocionālos stāvokļus un saprast to ārējās un iekšējās iemeslus, kā arī regulēt savas emocijas. Robotu ietekme uz empātijas attīstību var būt atkarīga no robotu dizaina un mijiedarbības situācijas. Pētījumi, kas fokusējās uz bērnu un komerciālu robotu reālo dzīves mijiedarbību, tendēja negatīvi novērtēt iespējamo ietekmi, kādu varētu radīt robotu komunikācija uz bērnu empātijas attīstību. Tomēr ir arī vairāki pētījumi, kas ierosina konkrētus dizainus un scenārijus, kur roboti varētu palīdzēt bērniem attīstīt emocionālās prasmes, piemēram, izglītības un sociālo prasmju terapijas jomā (ar bērniem ar autisma spektra traucējumiem). Atradumi liecina, ka sociālie roboti kā tehnoloģija savā dizainā var ietekmēt bērnu empātijas attīstību, bet ir arī risks manipulācijas vai "vadīšanas" ziņā, ja robots tiek speciāli izstrādāts, lai veicinātu empātiju un līdzjūtību bērnos. Mums jāsaprot, kā bērniem roboti, kuri pilda sociālo kontaktu lomas, ietekmēs viņu sociālo un emocionālo attīstību ilgtermiņā, jo šie roboti tiek izstrādāti nevis tikai rotaļām uz pāris dienām, bet kā cilvēku aizstājēji (vismaz, kur tiem trūkst). Empātijas nozīme bērnu attīstībai un veiksmīgai nākotnē, kā arī nepieciešamība pēc sociālajām cilvēciskajām saistībām, lai attīstītu empātijas sastāvdaļas, dod labu iemeslu izpētīt robotu potenciālu nodrošināt apmierinošu empātisku komunikāciju, ja tā vispār ir domāta bērnu lietošanai (Pashevich, 2022).

No iepriekš minētā, var secināt, ka bērnu robotikas jomā ir relatīvi maz ilgtermiņa pētījumu. Tas var izskaidroties ar to, ka vēl nav pieejami roboti, kas būtu domāti pastāvīgai un regulārai mijiedarbībai ar bērniem ilgāku laiku. Šis trūkums apgrūtina iespēju noskaidrot, kā roboti ietekmē bērnu sociālo un emocionālo attīstību ilgtermiņā. Otrkārt, jaunuma efekts ir svarīgs pētījuma aspekts. Daži pētījumi norāda, ka bērni var būt īpaši ieinteresēti saskarē ar sociālajiem robotiem, jo viņi tos uzskata par kaut ko jaunu un interesantu. Tomēr stabilas attiecības tiek uzskatītas par būtisku empātijas attīstībai, un šobrīd šādas attiecības nav iespējamās ar sociālajiem robotiem. Pētījums arī norāda, ka empātija nav vienāds jēdziens un ka robotiem ir ietekme uz bērnu emocionālās atpazīšanas prasmēm, bet ne tik daudz uz emocionālo empātiju, kura saistīta ar līdzjūtību. Tas ir saistīts ar to, ka robotiem trūkst emocionālās pieredzes, kas nepieciešama, lai

attīstītu emocionālo empātiju bērniem. Visbeidzot, teksts uzsver, ka jāņem vērā robotu dizains un mijiedarbības situācija, lai saprastu, kāda var būt to ietekme uz bērniem. Kaut arī daži pētījumi ir negatīvi novērtējuši robotu ietekmi, citi ir piedāvājuši konkrētus scenārijus, kur roboti var palīdzēt attīstīt bērnu emocionālās prasmes, it īpaši izglītības un sociālo prasmju terapijas kontekstā. Tāpat, teksts uzrunā nepieciešamību saprast, kā sociālie roboti var ietekmēt bērnu sociālo un emocionālo attīstību ilgtermiņā, ņemot vērā empatijas svarīgo lomu bērnu attīstībā un veiksmīgā nākotnē. Tas atgādina, ka, izmantojot šos jaunus tehnoloģiskos risinājumus bērnu izglītībā, mums rūpīgi jāapsver to ietekme un jānodrošina, ka tā ir pozitīva un labvēlīga bērniem.

Pēc darba autora domām, empātijas attīstīšana bērnos ir svarīgs aspekts emocionālās vardarbības prevencijai, jo tā palīdz bērniem saprast un izteikt savas emocijas. Vecākiem un aprūpētājiem ir jāmača bērniem, kā izrādīt empātiju, kad bērni saskaras ar negatīvām emocijām vai konfliktiem. Tas veicina atklātību un uzticību ģimenē. Empātija palīdz attīstīt bērna emocionālo inteligenci, ļaujot viņam labāk saprast un pārvaldīt savas emocijas. Tas var samazināt impulsīviem balstītu rīcību un uzlabot konfliktu risināšanas prasmes. Tā veicina pozitīvas un iekļaujošas attiecības gan ģimenē, gan ārpus tās. Bērni, kas piedzīvo empātiju no savu vecāku un aprūpētāju puses, ir mazāk pakļauti emocionālai vardarbībai un konfliktiem ar vienaudžiem. Bērni bieži mācās no pieaugušajiem. Vecāku un citu pieaugušo empātisks modelis var būt iedvesma bērniem attīstīt savu empātiju un izprast citu cilvēku emocijas. Tāpat, empātija ir svarīga konfliktu risināšanā. Bērni, kuri spēj ielikt sevi citu vietā, var efektīvāk risināt konfliktus, izmantojot sarunu un izpratni, nevis emocionālu vardarbību. Tā palīdz bērniem izprast, kādus ietekmējošus faktorus var izraisīt emocionāla vardarbība, un veicina tās novēršanu. Bērni, kuriem ir sāpīgi pieredze ar empātiskiem pieaugušajiem, ir mazāk pakļauti emocionālajai vardarbībai un spēj noteikt, kad tā ir nepieņemama. Lai veiksmīgi sekmētu empātiju bērnos, pieaugušajiem jābūt pacietīgiem un atvērtiem, jāpievērš uzmanība bērnu emocijām un jācenšas saprast viņu perspektīvu. Empātija var būt spēcīgs līdzeklis emocionālās vardarbības novēršanai un veicināt veselīgākas attiecības gan ģimenē, gan sabiedrībā.

Kā raksta Pasaules Veselības organizācija, vardarbība ietekmē līdz pat miljardu bērnu dzīvi un rada ilgstošas un dārgas emocionālas, sociālas un ekonomiskas sekas. Pasaules mērogā katrs otrais bērns vecumā no 2 līdz 17 gadiem ik gadu pieredz kāda veida vardarbību. COVID-19 pandēmija un sabiedrības reakcija uz to ir radījusi dramatisku ietekmi uz vardarbības izplatību pret bērniem un var radīt ilgstošas negatīvas sekas. Skolu slēgšana ietekmēja apmēram 1,5 miljardu bērnu. Kustības ierobežojumi, ienākumu zaudēšana, izolācija un pārdzīvojums ir

palielinājuši stresa un trauksmes līmeni vecākiem, aprūpētājiem un bērniem un izgriezuši ģimenes un indivīdus no viņu ierastajiem atbalsta avotiem. Globālās reakcijas uz vardarbību pret bērniem COVID-19 apstākļos ir pievērsušas uzmanību tam, kā valstis un kopienas var atbalstīt ģimeņu spēju tikt galā ar ierobežojumiem un bažām par nākotni. Tiek pielikta centieni sniegt visām ģimenēm konkrētus ieteikumus, kā uzlabot pozitīvas un rūpīgas vecāku-bērnu attiecības, kā izvairīties no vardarbīgas disciplīnas izmantošanas un kā rīkoties, ja draud vardarbība. Dažās valstīs ir izveidoti mehānismi, lai atbalstītu valsts darbu vardarbības novēršanā, bet tikai neliels skaits valstu plāniem ir nodrošinājuši pilnīgu finansējumu un iekļāvuši mērķus, ko var kvantitatīvi novērtēt. Šajā ziņojumā tika atzīts, ka 89% valstu piešķir atbildību dažādām nozarēm, lai risinātu vardarbības problēmu pret, bieži pieminot izglītību, veselību, tieslietas un sociālos jautājumus. Turklāt 80% valstu ziņoja, ka tās ir izstrādājušas vismaz vienu nacionālu rīcības plānu, lai novērstu pret bērniem vardarbību. Šie pozitīvie secinājumi ir pretrunā ar to, ka tikai piektais daļa valstu ziņoja, ka viņu nacionālie rīcības plāni ir pilnībā finansēti, un neskatoties uz to, ka lielākajai daļai valstu ir kādi pārstāvnieciski dati par vardarbības izplatību, tikai 21% ziņoja, ka tās ir noteikušas kvantitatīvus sākumpunktus un mērķa rādītājus, lai sekotu līdzi savu novēršanas centienu ietekmei (World Health Organization, 2020).

Šis ziņojums no Pasaules Veselības organizācijas izceļ nopietnu problēmu saistībā ar vardarbību pret bērniem, kas ietekmē ievērojamu bērnu skaitu visā pasaulē. Tas liecina, ka katrs otrais bērns vecumā no 2 līdz 17 gadiem katru gadu saskaras ar vardarbību, un COVID-19 pandēmija ir pastiprinājusi šo problēmu. Skolu slēgšana un ar to saistītie ierobežojumi ir veicinājuši trauksmes un stresa līmeņa paaugstināšanos gan bērniem, gan viņu ģimenēm. Lai risinātu šo problēmu, ir veikti pasākumi, lai stiprinātu ģimeņu spējas tikt galā ar šiem stresa faktoriem un nodrošinātu pozitīvas vecāku-bērnu attiecības, izvairoties no vardarbīgas disciplīnas izmantošanas. Dažās valstīs ir izstrādāti nacionāli plāni vardarbības pret bērniem novēršanai, kur galvenokārt iesaistītas izglītības, veselības, tieslietu un sociālās nozares. Tomēr kā ziņo organizācija, tikai neliels skaits valstu ir nodrošinājušas pilnīgu finansējumu šiem plāniem un iekļāvušas mērķus, kurus var kvantitatīvi novērtēt. Tas nozīmē, ka nepieciešama lielāka uzmanība un resursu piešķiršana, lai efektīvi risinātu vardarbības pret bērniem problēmu un uzraudzītu šo darbu rezultātus. Secinot, Pasaules Veselības organizācijas dati uzskatāmi norāda uz to, cik būtiski ir izveidot efektīvus pasākumus vardarbības pret bērniem novēršanai, it īpaši, ņemot vērā COVID-19 pandēmijas atstāto ietekmi. Tas liecina, ka ir nepieciešama plaša sadarbība starp valstīm, kopienām un dažādām nozarēm, lai nodrošinātu bērnu aizsardzību un labāku nākotni.

3. Pētījums par skolēnu emocionālās vardarbības novēršanas iespējām skolā

3.1 Pētījuma bāzes apraksts

Pētījums tika īstenots 2023. mācību gadā, X sākumskolas 4.klasē, piedalījās 11 skolēni, 6 zēni un 5 meitenes. Sākumā tika novēroti skolēni, kā uzvedās stundās un starpbrīžos kā izpaužas viņu starpā konflikti,

Pētāmo skolēnu apraksts (vārdi tika mainīti);

Roberts (10 gadi) – sportisks, draudzīgs, izpalīdzīgs. Cenšas izvairīties no konfliktiem. Bet vienmēr tiek apsmiets par izskatu.

Markuss (11 gadi) – ļoti kluss zēns, neiesaistās rīkotos skolas pasākumos, stundās nekoncentrējās, kaut kur atrodas savā pasaulītē. Nevienam viņu neaiztiek, starpbrīžos mazliet aktīvāks.

Rihards (11 gadi) – aktīvs, skaļš, iesaistās visur, nepatīk ar meitenēm runāt, draudzējas klasē tikai ar diviem zēniem. Neciena skolotājas, izrādot savu uzvedību stundās.

Alans (11 gadi) – zinošs, sportisks. Neprot uzvesties stundās, starpbrīžos, pielieto fizisku spēku pret citiem, emocionāli aizskar pārējos klasesbiedrus, neprot komunicēt ar skolotājām, fiziski aizskar skolotājas. Ātri prot apvainoties, dēļ tā izraisa konfliktus.

Endijs (12 gadi) – ļoti nemierīgs, skaļš, rupjš. Aiztiek citus gan fiziski, gan emocionāli. Ir spējīgs ar iesist skolotājai, kā arī runā pretī skolotājai. Šajā klasē ir jau otro gadu. Ir dienas, kad izturas jauki pret pārējiem.

Mārtiņš (11 gadi) – sabiedriska, iesaistās visur, attapīgs. Ļoti patīk pievērts uzmanību meitenēm, bet aizskarot emocionāli viņas. Bieži mēdz izrādīties visiem.

Anete (11 gadi) – komunikabla, smaidīga. Klasē vienmēr ir prātīga, novēro visu vispirms un tad rīkojas. Prot sevi aizstāvēt. Klasē draudzējas tikai ar 1 meiteni.

Rebeka (11 gadi) – ļoti draudzīga, gudra, izpalīdzīga, skaļa. Ļoti patīk aiztikt vienu zēnu klasē, līdere starp meitenēm visām. Prot izteikt savu viedokli. Komunicē ar citām klases meitenēm.

Mia (11 gadi) – klusa, kautrīga, prātīga. Ar vienu meiteni klasē draudzējas. Neiesaistās meiteņu strīdos.

Monta (11gadi) – smaidīga, draudzīga, izpalīdzīga, dāsna. Runā gan ar zēniem, gan ar meitenēm. Dalās vienmēr ar visiem atnestajos gardumos. Nāk no turīgas ģimenes.

Paula (11 gadi) – gudra, skaļa, droša, komunikabla ar visiem. Ļoti pievērš uzmanību sev, patīk strīdēties ar zēniem. Uzskata sevi par gudrāko meiteni klasē. Pati neaptver ka iesaistās konfliktos ar pārējiem.

3.2. Pētīju metožu izvēles pamatojums un noris apraksts

Darba autore, lai gūtu lielāku priekšstatu par to cik izteikta emocionālā vardarbība 4.klasē un spētu izstrādāt idejas kā to mazināt intervēja sociālo pedagogu un klases audzinātāju kā arī pašus 4.klases skolēnus, lai noskaidrotu vai viņi zina, kā jārikojas ja saskaras ar šo vardarbības veidu un kādas ir viņu domas. Darba autore uzskata, lai novērstu emocionālo vardarbību klasē jāizmanto pedagoģiskie paņēmieni, kā piemēram:

- Sniegt skolēniem priekšstatu, kas ir emocionālā vardarbība, kādi ir to izpausmes veidi rādot prezentāciju;
- Mācību filmu skatīšanās, kā izpaužas emocionālā vardarbība;
- Skolēnu sadarbošanās pāros, izveidot paņēmienus, kā novērst emocionālo vardarbību;
- Skolēnu lomu spēle, iejusties dažādos tēlos.

Tika izmantotas četras pētījuma metodes:

- 4. klases skolēnu novērojums stundā, starpbrīžos;
- 4. klase audzinātājas un sociālā pedagoga intervēšana;
- 4. klases skolēnu anketēšana (anonīma);
- Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība;

Šīs četras pētījuma metodes ir pieskaitītas pie empīriskās daļas. Turpmāk neliels priekšstats par to, kas ir pieminētās pētīšanas metodes.

Novērošanas metode - tā ir viena no zināmākajām pedagoģisko pētījumu metodēm. Šī metode palīdz pedagogiem labāk uztvert un iepazīt skolēnus vienkāršākā ceļā, nepiespiesti. Bez novērošanas nevar neviens iztikt. Novērošana ir zinātnieka instruments, un tāpēc tas ir tik nozīmīgs, jo ļauj izprast cilvēku rīcības, uzvedību utt. Pētījumā tika novēroti skolēni mācību

stundās, starpbrīžos, pie ēdamgalda, skolas pasākumos, komunikācijā un sadarbībā ar saviem klasesbiedriem. Darba autore novēroja skolēnus, dažādās mācību stundās, lai noskaidrotu vai viņu starpā ir novērojama šī emocionālā vardarbība, un kā tā izpaužas viņu starpā, lai varētu pielietot pedagoģiskos paņēmienus, lai novērst šo vardarbību klasē.

Anketēšana – Intervējot sociālo pedagogu un 4. klases audzinātāju, autore vēlējās noskaidrot, kādi ir paņēmieni kurus izmanto, lai mazinātu klasē šo emocionālo vardarbību, kādas personas tiek iesaistītas, kad pamana šo vardarbības veidu. Autore mēģināja noskaidrot, kādi ir plāni, lai novērstu emocionālo vardarbību, kā skola ar to tiek galā.

Trešā metode tika izmantota pedagoģiskā izmēģinājuma darbība. Sociālais pedagogs un klases audzinātāja tika iepazīstināta ar autores idejām, kā labāk novērts emocionālo vardarbību klasē. Sākumskolas klases skolotāji, sociālais pedagogs tika iepazīstināti ar darba autores sagatavotu plānu, kā efektīvi novērst emocionālo vardarbību bērnu vidū.

3.3. Iegūto pētījuma rezultātu apkopojums

3.3.1. 4. klases skolēnu novērojums

4.klases bērnu uzvedību savā starpā darba autors pētīja sporta stundā, kura notika pie vīrieša kārtas skolotāja. Skolēni savā starpā bija draudzīgi, izpalīdzīgi. Bērni ļoti cienīja sporta skolotāju, uzmanīgi viņā klausījās un veica dotos uzdevums. Sporta stundā skolēniem bija jāmet bumba grozā, kāds skolēns nevarēja iemest bumbu grozā uzreiz tika apsmiets un verbāli aizskarts. Skolotājs to protams redzot un dzirdot aizrādīja skolēnam, bet lai pārrunātu ar skolēnu, kāpēc tas bija nepareizi, apsmiet par to ka neiemeta bumbu grozā skolotājs nepārrunāja. Protams ejot no sporta zāles uz skolu šis skolēns tika apsmiets vēl joprojām, tika izteikti aizskaroši vārdi. Atgriežoties skolā šis upura skolēns devās pie klases audzinātājas, lai pateiktu to ka tiek aizskarts, audzinātāja uzreiz sasauca vaininiekus un izrunājās ar viņiem ka tā apsmiet klasesbiedru nevar. Lika atvainoties upurim. Aizejot klases audzinātājai, visa klase apsmēja to skolēnu kas pateica ka tika apsmiets sporta stundā, visi viņu nosauca par sūdzambībeli.

Klases stundā, kura notika pie audzinātājas, skolēni aktīvi iesaistījās stundā. Skolotāja uzdod bērniem jautājumus, un visi vēlas vienlaikus atbildēt, tad sāk rasties strīdi, kurš būs pirmais, un sāk emocionāli aizskart viens otru. Tūlīt skolotāja protams iesaistās, lai neturpinātos tālāk viss, izvēloties pati nosaukt skolēna vārdu, kurš atbildēs uz doto jautājumu, lai nerastos konflikts. Katrs no viņiem vēlējās izcelties klases vidū. Skolēniem tiek jautāts vai šī diena ir bez starpgadījumiem bijusi? Skolēni protams saka jā, ka nekas nav noticis, kaut gan sporta stundā viņi apsmēja skolēnu, kurš nevarēja bumbu iemest grozā. Protams šo starpgadījumu skolotāja zināja bet vēlējās, lai skolēni paši atzīstas un pasaka. Tiklīdz skolotāja sāka pieminēt sporta stundu, tā visi uzreiz mēģināja runāt, kas šajā stundā notika.

Starpbrīdī skolēni kļūt brīvāki un nekontrolējamāki. Klasē tiek veidotas vairākas grupas, kurās var redzēt kā atstumj tos skolēnus, kas neizskatās stilīgi apģērbti, kam nav modernās ierīces līdzī, vai bērns kuram ir veselības problēmas. Uzreiz tiek verbāli aizskarti, nosaucot par bomzi, resnu, nejēgu, trūcīgu, vai pat tiek aizskarti apsmejojot kopumā visu ģimeni. Skolotāja protams šajā mirklī neatrodas klāt, jo viņa nesēž skolēniem katrā starpbrīdī blakus, lai kontrolētu situāciju. Šo situāciju kontrolē tikai tad kad kāda skolotāja iet garām. Autore ir novērojusi, ka tieši zēni izmanto rupjus vārdus, lai apvainotu viens otru bet patiesībā pat paši nesaprot ko ir pateikuši. Kad tiek uzdots jautājums vai tu pats saprot ko pateici, viņi pasmaida un atbild ka nē, šos rupjos vārdus skolēni bieži vien dzirdot mājās.

Skolēni ļoti labi zina, ka klases audzinātāja viņus atbalstīs, palīdzēs risināt problēmas ja tādas radīsies. Šī klase ļoti bieži raksta kopumā paskaidrojumus, kad viens otram nodara pāri. Ja kādreiz sākumskolas vecumā posmā skolotāja bija autoritāte, tad ar laiku nu jau tie kļūs vienaudži. Darba autores emocionālās vardarbības novērotās izpausmes skolēnu vidū ir – rupji žesti, apsmiešana, ignorēšana, apsūkšana, kaitināšana.

3.3.2. 4.klases skolēnu anketu analīze

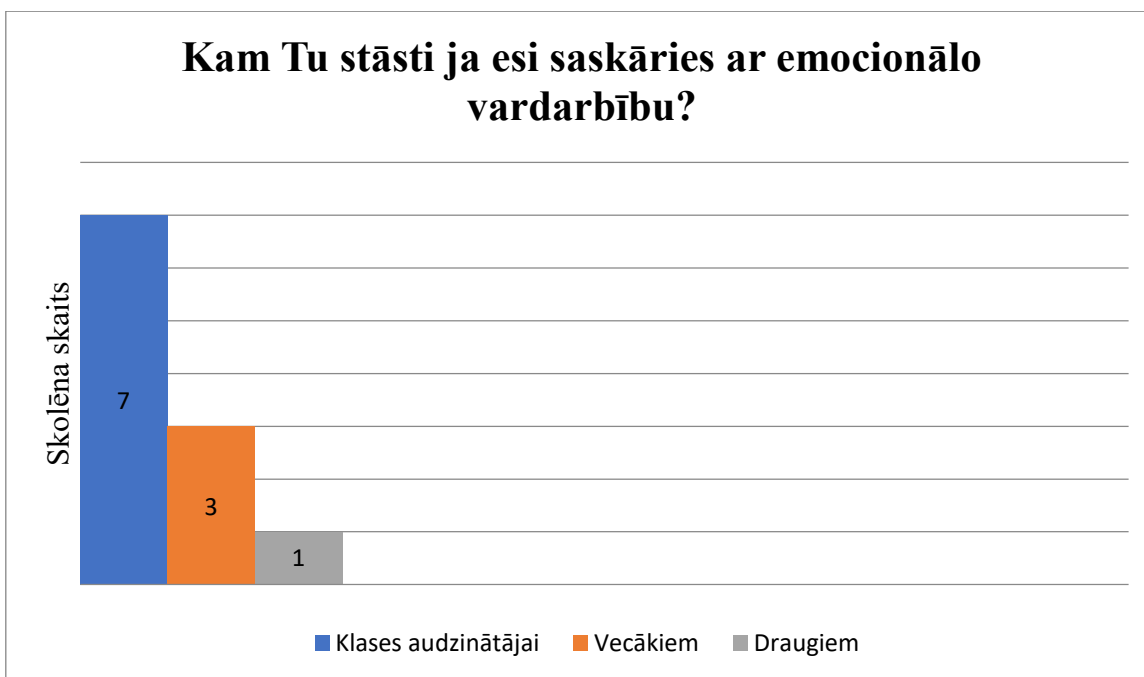
Darba autore veica 4. klases skolēnu anketēšanu (sk. 1. pielikumu), lai noskaidrotu vai skolēni paši saprot cik lielā mērā viņiem klasē ir emocionālā vardarbība un tās izpausmes veidi. Piedalījās visas klases skolēni 11 bērni.

Izsniedzot skolēniem anketas, radās iespāids ka viņi jau ir ko līdzīgu pildījuši, jo skolēni teica uzreiz ka viņi ir runājuši par emocionālo vardarbību un tās izpausmes veidiem.

1. attēls. Emocionālās vardarbības izpausmes veidi klasē

Autore apkopojot anketēšanas rezultātus (sk. 1. attēlu), secina, ka gandrīz vairāk vai mazāk ir saskārušies ar emocionālo vardarbību un visa klase zina, kas ir emocionālā vardarbība. Darba autori nepārsteidza ka lielāka daļa klasēs atzīst ka viņi ir tikuši apsmieti, dēļ izskata vai apģērba vai runāšanas dēļ, jo šis izpausmes veids tika novērots esot ar skolēniem kopā. Pieci bērni ir norādījuši, ka netiek apsmieti par izskatu, apģērbu vai runāšanu. Uz jautājumu, vai pats esi verbāli kādu aizskāris, lielākā daļa 9 skolēni ir atzinuši ka aizskāruši. Autore secina, ka 4. klases skolēni ļoti labi apzinās ko nodara pāri viens otram.

2. attēls. Skolēna atbalsts saskaroties ar emocionālo vardarbību.

Skolēni atbildot uz pēdējo jautājumu (sk. 2. attēlu), ar ko tu izrunājies kad esi saskāries ar emocionālo vardarbību, lielākā daļa pastāsta labāk klases audzinātājam, nekā vecākiem. Norādot pēc datiem viens skolēns tomēr parunā labāk ar draugu par to, kas ar viņu notiek. Autore secina, ka klases skolēni ļoti uzticas savai audzinātājai, un atdod savu drošību viņas rokās. Iespējams skolēniem bail ir runāt ar vecākiem, jo nezina kā viņi reaģēs, viņiem bail par to ka tiks apkaunoti klases priekšā, lai atrisinātu kādu situāciju kas notikusi klase starp skolas biedriem.

3.2.3. 4.klases audzinātājas un sociālā pedagoga interviju analīze

Intervijas analīze ar 4.klase audzinātāju.

4.klases audzinātāja intervijā (sk.2. pielikumā) stāsta, ka katru dienu savā klasē redz, kā bērni viens otru aizvairo. Audzinātāja ir novērojusi konkrētas vardarbības pazīmēs šajā klasē, robežu pārkāpšanu, fizisko vardarbību, emocionālo ietekmēšanu citam uz citu. Lai nepieļautu emocionālo vardarbību klasē audzinātāja uzsver ka jāsniedz emocionālo atbalstu

skolēniem, censties izprast skolēnu rīcību, trauksmi, šaubas, censties izveidot pozitīvu atmosfēru klasē, kā arī organizēt kopīgus pasākumus ārpus skolas. Būt pacietīgai saskarsmē ar pusaudzi, ļaut viņiem uzņemties atbildību, patstāvību un mācīt uzņemties atbildību par savas rīcības sekām. Darba autore pēc intervēšanas secināja, ka klases audzinātāja ir ļoti sirsnīga un pretimnākoša skolotājā savai klasei, viņa vienmēr mēģinās visu ar skolēniem atrisināt individuāli neiejaucot citas personas un protams skolēni, zina ka var uz viņu paļauties un visu izstāstīt kā bija, neko nemelojot.

Intervijas analīze ar skolas sociālo pedagogu.

Skolas sociālais pedagogs intervijā (sk. 3. pielikumu) stāsta, ka šajā klasē ir ļoti pamanāma emocionālā, fiziskā vardarbība. Ar šo klasi strādā jau 2.gadu, mēģina atrast pieejas kā mazināt vardarbības veidus. Pati par sevi šī klase ir draudzīga, bet savā starpā viņi nespēj komunicēt, paklusēt īstajos brīžos. Uzskata ka jābūt regulārai sadarbībai ar klases audzinātāju, skolēniem un vecākiem, lai nepieļautu emocionālo vardarbību skolēnu vidū. Vienmēr notiek regulārs darbs ar pāridarītājiem un upuriem, katra konfliktsituācija tiek apzināta un risināta. Sociālais pedagogs uzsver ka, lai novērstu emocionālo vardarbību tiek iesaistītas personas, kā piemēram, skolas direktore, mācību priekšmetu skolotāji, klases audzinātāja, sociālais pedagogs, speciālais pedagogs, vecāki, visas klases skolēni. Atbildot uz jautājumu cik bieži tiek runāts ar skolēniem par emocionālo vardarbību, atbildēja, ka regulāri, katra konfliktsituācija tiek rūpīgi izanalizēta gan ar klases audzinātāju, gan ar tajā iesaistītajiem skolēniem, tiek meklēti cēloņi un iemesli vardarbībai. Notiek regulāras sociālā pedagoga klases stundas sarunai ar skolēniem par mobingu.

3.3.4. Pedagoģiskie izmēģinājumi

Darba autore 4.klasei veica izskaidrojošu ilustratīvo mācību metodi – izveidojot mācību prezentāciju par emocionālo vardarbību, lai rastu skolēniem lielāku priekšstatu par to kas ir emocionālā vardarbība un kādas sekās var būt.

Pedagoģiskās izmēģinājumdarbības apraksts.

Veicot pedagoģisko izmēģinājumdarbību, autore izvēlējās divus paņēmienus kā uzlabot attiecības skolēniem savā starpā. Divu nedēļu garumā, autore skolēniem piedāvāja dažādas aktivitātes, pāru darbus, spēles, mācību filmas skatīšanos un to analizēšanu.

Tika vadīta stunda skolēniem par emocijām, kā tās ir jākontrolē, kad saskaries ar konfliktiem. Mērķis ir lai labāk skolēni izprastu savas emocijas. Skolēniem tika piedāvātas dažādas situācijas, kurās skolēni diskutē par savām sajūtām, kāpēc viņiem tā liek justies šī situācija. Protams tika pārrunāts, izskaidrots kādi izpausmes veidi var būt emocionālajai vardarbībai.

Situāciju izspēle.

Skolēniem tika piedāvātas dažādas situācijas ar savstarpējiem konfliktiem, kurā ir emocionālā vardarbība. Izspēles laikā skolēni ļoti labi iejutās lomās. Bija redzams kā skolēni iejutās vislabāk galvenā varoņa lomā. Katrs pastāstīja kā jūtas esot šajā lomā, kādas emocijas raisās, un kā viņš rīkotos savādāk, lai nedarītu otram pāri. Izspēlējot šīs situācijas skolēni jutās atvieglotāki jo redzēja no malas kā izskatās kad aizskar otru personu un kā jūtas otra persona.

Spēles:

„ **Dusmu kontroles spēle**”- Šīs spēles mērķis ir veidot priekšstatu par dažādiem dusmu kontroles veidiem, trenēt saskarsmes prasmes un problēmas risināšanas prasmes, kā arī trenēties strādāt grupās.

„ **Laipnie vārdi**” – Šīs spēles mērķis ir atcerēties kādi bija laipnie vārdi, kurus viņi var izmantot ikdienā satiekoties. Spēlējot šo spēli skolēni izmanto sasveicināšanos ar katru skolēnu, kā arī pasakot paldies, lūdzu. Tiek izteikti komplimenti par ārējo izskatu, skolēni nosauc katra skolēna labāko rakstura īpašību. Jauka spēle, kura saliedē skolēnus tuvāk, un viņiem nesagādā problēmas vienotu paslavēt.

Mācību filma „ Emocionālā vardarbība bērnu starpā”¹. Mācību filma ļoti parādīja to, ka nevar smieties par kādu ja viņam nekas pat nesanāk. Pēc mācību filmas skatīšanās skolēniem tika uzdoti jautājumi, kā viņi būtu rīkojušies, visa klase bija par to ka nevar apsmiet kādu pat tad ja viņam nesanāk iespert bumbu vārtos. Noskatoties šo mācību filmu visi skolēni izjuta līdzīgu pārdzīvojumu, skolēni saprata ka emocionālās vardarbības izpausmes veids bija apsmiešana. Darba autore secināja, ka skolēni ļoti labi izprata kas tika nodarīts zēnam skatoties filmiņu. Skolēni uzreiz sniedza pārdomas savas kā bija pareizāk jārikojas. Pēc šīs filmu noskatīšanās un parunāšanas skolēni atcerējās kā apsmēja savu klases biedru par to ka nevarēja bumbu iemest grozā, un saprata cik nejauki tas bija.

Pēc autores domām grūti pielietot šo visu praksē bet bija redzams, ka pētījuma laikā skolēniem ļoti patika pielietotās metodes, prasmju uzlabošanai. Protams tika novērots kā skolēniem uzlabojas savstarpējās attiecības, to ka viņi mēģināja vairāk izprast viens otru nedarot pāri, neaizskarot verbāli vai arī fiziski. Autore uzskata ka skolotājam būtu mazliet vairāk jārealizē dažādas mācību programmas skolēniem saistība ar emocionālo vardarbību. Vismaz divas reizes mēnesī par to runāt, lai skolēni neaizmirstu cik ļoti pāri var nodarīt viens otram. Par to ka viss ir atrisināms neiesaistoties dažādos konfliktos.

---

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=3YvI5uPUcRk>

Secinājumi

Lai 4. klasē labāk varētu novērst emocionālo vardarbību, vairāk nepieciešams iesaistīties vecākiem, skolas vadībai, skolotājām, sociālam pedagogam. Emocionālo vardarbības gadījumu klasē nav iespējams pilnvērtīgi apkopot, tās izpausmes veidi var būt dažādi un tos visus uzreiz novērot nevar. Svarīgi ir panākt, lai skolēniem tiktu izveidota izpratne par to ka emocionālā vardarbība var atstāt sekas uz mūžu cietušajam. Protams arī klasē, lai nepastāvētu šis vardarbības veids nepieciešamas klases audzinātājai vairāk pavērot skolēnus un runāt vairāk par to. Klasē viens no iemesliem kādēļ skolēni ir tik agresīvi un aizskaroši, iespējams ir nākuši no nelabvēlīgas ģimenes, vide tāda ir pie kā skolēns ir pieradis un audzis, kā arī otrs faktors var būt ka vecāki ir aizņēmti, lai pilnvērtīgi pievērstu uzmanību savam bērnam., tādejādi bērnam izpaužas agresivitāte.

Analizējot teorētiskos avotus, darba autore secināja, ka labākais veids kā novērst emocionālo vardarbību klasē ir pašiem jāuzlabo savstarpējās attiecības. Skolēniem ir jāmaina attieksme vienam pret otru.

Priekšlikumi

Skolā, lai novērstu emocionālo vardarbību būtu nepieciešams izveidot efektīvāku programmu vai skolotājām plānu, kā rīkoties, ja ir šāda problēma. Skolotājiem varētu sniegt iespēju apmeklēt izglītojošus kursus, kas sniegtu nelielu ieskatu kā novērst labāk emocionālo vardarbību skolā, klasē vai kā pamanīt ātrāk to skolēnos. Protams ir jāmēģina iesaistīt arī bērnu vecāki, būtu nepieciešams ka skola viņiem noorganizēt kursus tieši par emocionālo vardarbību, jo dažreiz mēdz būt ka šis izpausmes veids nāk no pašas ģimenes, un pati ģimene to nepamana. Vecāki bieži vien nemaz nepamana cik ļoti bērns ir aizskarts skolā un to cik ļoti viņš pārdzīvo iekšēji. Mēģināt vairāk skolēniem likt izspēlēt dažādas situācijas, lomu spēles ar vardarbības veidiem un to sekām, kādas var būt, lai rastos priekšstats. Kā arī vairāk skatīties mācību filmiņas par vardarbību, lai redz dažādas emocijas cilvēkos, kādas var būt nodarot viens otram pāri tādejādi izjust kā otrs jūtas.

Skolotājām būtu, vairāk jāuzklausā abas puses, jo dzīve liecina par to ka ja tas kurš ir visu laiku pāridarītājs bijis, kādu reizi neaiztiekot nevienu bet viņu šā vai tā vienmēr vaino jo visi pieraduši, ka viņš klasē ir vienmēr vainīgs pie visa.

Pēc darba autores domām vajadzētu skolā ierīkot kādu klasi ar dažādām galda spēlēm, lai skolēniem būtu kur nodarboties, lai nebūtu interese kādu aiz gara laika aizskart. Autore novēroja ka šajā skolā nav īsti nekādu interešu pulciņi, ja tiktu realizētu vairāk interešu pulciņi kuros skolēni iesaistītos, iespējams ar samazinātos interese kādu aiztikt.

Izmantotā literatūra

1. Aleksejeva, G. (2010). Konfliktsituācijas izglītības procesā. Rīga: izdevniecība Raka
2. Andersone R., Plaude A., Rutka L., Stikute E. (2018) Informatīvais materiāls: Rekomendācijas darbam ar vecākiem. Iegūts 2023.gada 9.oktobrī no http://81.198.73.59/sites/default/files/201912/03_PuMPuRS_infomaterials_Rekomendacijas_darbam_ar_vecakiem.pdf
3. Beverlija E. (2021). Atbrīvojies no emocionālās vardarbības. Izdevējs Lietusdārzs
4. Čirko A., Kalniņa I. (2019). Metodiskais materiāls: Pret bērniem vērstas vardarbības atpazīšana un profilakses zīdaiņu pēkšņās nāves sindroms. Iegūts 2023.gada 9.oktobrī no https://www.talakizglitiba.lv/sites/default/files/2020-01/107_Pret.b%C4%93rn.v%C4%93rsta%20vardarb.pdf
5. Emocionālā vardarbība skolās. (2015). Mācību video. Pieejams : <https://www.youtube.com/watch?v=saY42Qx-caI>
6. Fayaz I. (2019) Child Abuse: Effects and Preventive Measures. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/334398542_Child_Abuse_Effects_and_Preventive_Measures
7. Freiberga, N, N., Putāne, V. (2015). Darbs ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem un viņu ģimenēm. Rīga: izdevniecība Aisma.
8. J.Allen J. , A.Anderson C. (2017) Aggression and Violence:Definitions and Distinctions. Retrieved October 2, 2023 from: <http://www.craiganderson.org/wp-content/uploads/caa/abstracts/2015-2019/17AA2.pdf>
9. Jurgena, I, (2002). Vispārīgā pedagogija, Rīga: Izdevniecība SIA "Izglītības soli"
10. Kaša, L., Safanova, V. (2014). Sociālā pedagoga profesionālās lomas, strādājot ar mobinga izpausmēm skolā. Rīga: izdevniecība Aisma.
11. Krasta, R. (25.02.2016). Vardarbība skolās. Kādi ir risinājumi? Publicitātes raksts. Pieejams: <http://procesilatvija.lv/lv/epicentra/vardarbiba-skolas-kadi-ir-risinajumi/>
12. Laura P., Laila B., Ramune A., Daina D., (2010). Rokasgrāmata darbam ar vardarbībā cietušiem bērniem. Izdevējs : Rīga.
13. Melzak S. (2023) A consideration of possible responses to emotional abuse of children by adults. Truants from Life: Theory and Therapy. E-book.

14. Nacional Academics (2016) Preventing Bullying Through Science, Policy, and Practice. Retrieved October 2, 2023 from <https://nap.nationalacademies.org/catalog/23482/preventing-bullying-through-science-policy-and-practice>
15. O' Mūra, M., Mintons, S, Dž., (2010). Kā novērst vardarbību skolās, Rīga: Izdevniecība Zvaigzne ABC.
16. Platonovs, M. Īstenības izteiksme. Klusā vardarbība skolās – skolēnu agresija pret pedagogiem. Latvijas Sabiedrisko mediju portāls: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/klusu-vardarbiba-skolas-skolenu-agresija-pret-pedagogiem.a319232/>
<https://www.lm.gov.lv/lv/media/8377/download>
17. Pļavniece M., Škuškoviņa D., (2002). Sociālā psiholoģija pedagogiem, Izdevniecība RaKa.
18. Pashevich E. (2022). Can communication with social robots influence how children develop empathy? Best – evidence synthesis. Pieejams: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00146-021-01214-z>
19. Rigby, K. (2014). How Teachers Address Cases of Bullying in Schools: A Comparison of Five Reactive Approaches. Educational Psychology in Practice.
20. Špona A., Čehlova Z. (2004). Pētniecība pedagoģijā. Izdevniecība
21. Špona, A. (2006). Audzināšanas process teorijā un praksē. Izdevniecība RaKa.
22. Svence G. (1999). Attīstības psiholoģija. Izdevniecība Zvaigzne ABC.
23. Valbis, J. (2005). Skolēna personības attīstība- izglītības virsuzdevums. Rīga: izdevniecība Zvaigzne ABC.
24. Veics V., (1998). Uzvedības kultūra saskarsmē, Rīga Veics V., (1998). Uzvedības kultūra saskarsmē, Izdevniecība RaKa.
25. Vispārējās izglītības likums (1999). Pieejams : <https://likumi.lv/ta/id/20243-visparejas-izglitibas-likums>
26. Žukovs I., (1997). Ievads pedagoģijā (pamatkurss), Rīga: Izdevniecība RaKa
27. W.Miller T., F.Krauss R. (2023) School-Related Violence: Definition, Scope, and Prevention Goals. Iegūts 2023.gada 12.oktobrī no <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/23983/1/22.pdf#page=32>
28. World Health Organization (2020). Global Status report on preventing violence against children 2020, Retrieved October 8, 2023 from <https://srhr.dspace-express.com/server/api/core/bitstreams/139d446f-c3b2-42f2-ada1-011915a2fe37/content>

29. <https://centrsdardedze.lv/drosibas-biblioteka/par-vardarbibu/emocionala-vardarbiba-pret-bernu/>
30. <https://www.lm.gov.lv/lv/search?q=emocionala%20vardarbiba>
31. <https://www.rsu.lv/aktualitates/valsts-kanceleja-un-sabiedribas-veselibas-instituts-sak-profilakses-programmu-bulinga>
32. <https://www.youtube.com/watch?v=PFzXpSIDT30&list=PLl4idIxUxBoEzeOOl6JyaLB9jq60MztjA&index=2>
33. <https://www.youtube.com/watch?v=uYWz7NR20Ko>
34. <https://www.youtube.com/watch?v=3Yvl5uPUcRk>
35. <https://www.facebook.com/watch/?v=3207448762694159>
36. <https://www.delfi.lv/life/56017194/attiecibas/50479911/vestijums-skoleniem-kas-ir-vienaudzu-vardarbiba-un-ieteicama-riciba>

Pielikums

Anketa

1. Vai Tu savā skolā jūties droši?

- Jā
- Nē

2. Vai Tu zini, kas ir emocionālā vardarbība?

- Jā
- Nē

3. Vai savā klasē esi saskāries emocionālo vardarbību?

- Jā
- Nē

4. Vai Tevi kāds skolēns ir apsmējis (apģērba, izskata, runāšanas dēļ) ?

- Jā
- Nē

5. Vai Tevi pazemo, skolēni no citām klasēm?

- Jā
- Nē

6. Vai Tu esi kādu verbāli aizskāris?

- Jā
- Nē

7. Kam Tu stāsti ja esi saskāries ar emocionālo vardarbību?

- Klases audzinātāja
- Vecākiem
- Draugiem

Paldies!

2. PIELIKUMS. Intervija ar 4.klases audzinātāju.

Labdien! Esmu Latvijas Universitātes 5.kursa studente Līga Petrauska. Šobrīd rakstu bakalaura darbu par tēmu „Emocionālās vardarbības prevencija un novēršana 4. klasē”. Lūdzu atvēlēt dažas minūtes Jūsu laika, lai atbildētu uz jautājumiem, lai veiksmīgi izstrādātu bakalaura darbu.

1. Aprakstiet kādas emocionālās vardarbības pazīmes Jūs esat novērojuši skolēnos?

Robežu pārkāpšana, fiziskā vardarbība, emocionālā ietekmēšana.

2. Kādi ir Jūsu paņēmieni un ko Jūs darāt, lai netiktu pieļauta starp skolēniem emocionālā vardarbība?

Sniegt emocionālo atbalstu. Censties izprast skolēnu rīcību, trauksmi, šaubas. Censties izveidot pozitīvu atmosfēru klasē, organizēt kopīgus pasākumus ārpus skolas. Censties būt pacietīgai saskarsmē ar pusaudzi. Ļaut viņiem uzņemties atbildību, patstāvību un mācīt uzņemties atbildību par savas rīcības sekām.

3. Kādas personas tiek iesaistītas, lai novērstu emocionālo vardarbību skolēnu starpā?

Vecāks, pedagogs, skolas vadība, skolas atbalsta personāls, psihologs un citi pēc nepieciešamības.

4. Vai Jums ir plāns pēc kā vadīties emocionālās vardarbības gadījumā?

Neignorēt, atbalsta sniegšana, atbalsta speciālista piesaiste.

3. PIELIKUMS. Intervija ar sociālo pedagogu.

Labdien! Esmu Latvijas Universitātes 5.kursa studente Līga Petrauska. Šobrīd rakstu bakalaura darbu par tēmu „Emocionālās vardarbības prevencija un novēršana 4. klasē”. Lūdzu atvēlēt dažas minūtes Jūsu laika, lai atbildētu uz jautājumiem, lai veiksmīgi izstrādātu bakalaura darbu.

1. Aprakstiet kādas emocionālās vardarbības pazīmes Jūs esat novērojusi skolēnos?

Emocionālo, fizisko un izstumšanu

2. Kādi ir Jūsu paņēmieni un ko Jūs darāt, lai netiktu pieļauta starp skolēniem emocionālā vardarbība?

Regulāra sadarbība ar klases audzinātāju, speciālo pedagogu, skolēniem un vecākiem ļauj sekmīgi izvērtēt un risināt vardarbības situācijas. Notiek regulārs darbs ar pāridarītājiem un upuriem, katra konfliktsituācija tiek apzināta un risināta.

3. Kādas personas tiek iesaistītas, lai novērstu emocionālo vardarbību skolēnu starpā?

Direktore, mācību priekšmetu skolotāji, klases audzinātājs, sociālais pedagogs, speciālais pedagogs, vecāki, visas klases skolēni.

4. Cik bieži tiek runāts ar skolēniem par emocionālo vardarbību?

Regulāri, katra konfliktsituācija tiek rūpīgi izanalizēta gan ar klases audzinātāju, gan ar tajā iesaistītajiem skolēniem, tiek meklēti cēloņi un iemesli vardarbībai. Notiek regulāras sociālā pedagoga klases stundas sarunai ar skolēniem par mobingu.

Galvojums

Es, Līga Petrauska, apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u.c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u.c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors :

Līga Petrauska

(paraksts)

Datums: 21.12.2023